

Zlatko Jurić
Bernarda Ratančić

Vranicanijeva poljana na Gornjem gradu – projekti i polemike 1907. - 1970.

Zlatko Jurić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti
Zagreb, I. Lučića 3
zljuric@ffzg.hr

Bernarda Ratančić
Hrvatski restauratorski zavod
Dokumentacijski odsjek za
nepokretnu baštinu
Zagreb, Illica 44
bratancic@h-r-z.h

Izvorni znanstveni rad/Original
scientific paper
Primljen/Received: 28. 07. 2014.

UDK:
72.025.5(497.5 Zagreb)

DOI:
<http://dx.doi.org/10.17018/portal.2014.15>

SAŽETAK: Vranicanijeva poljana na Gornjem gradu u Zagrebu jedna je od žarišnih točaka odnosa suvremene i povijesne arhitekture. Zbog atraktivne lokacije bila je predmet mnogih arhitektonskih prijedloga. U članku se sažeto daje pregled izrađenih projekata nastalih kroz gotovo sedamdeset godina tijekom 20. stoljeća, čiji autori pripadaju vrhu hrvatske suvremene arhitekture (Ehrlich, Kauzlarić, Denzler, Haberle, Albini, Šegvić i dr.). Opseg predloženih projekata je varirao od intervencija na jednoj parceli do grandioznih pregradnji cijelog južnog oboda Gornjega grada. Kao reakcija na predložene projekte razvile su se diskusije i rasprave, koje su isticale problematiku odnosa „staroga“ i „novoga“. Činjenica da je Vranicanijeva poljana do danas ipak ostala neizgrađena, govori o osjetljivosti suvremene interpolacije na toj lokaciji.

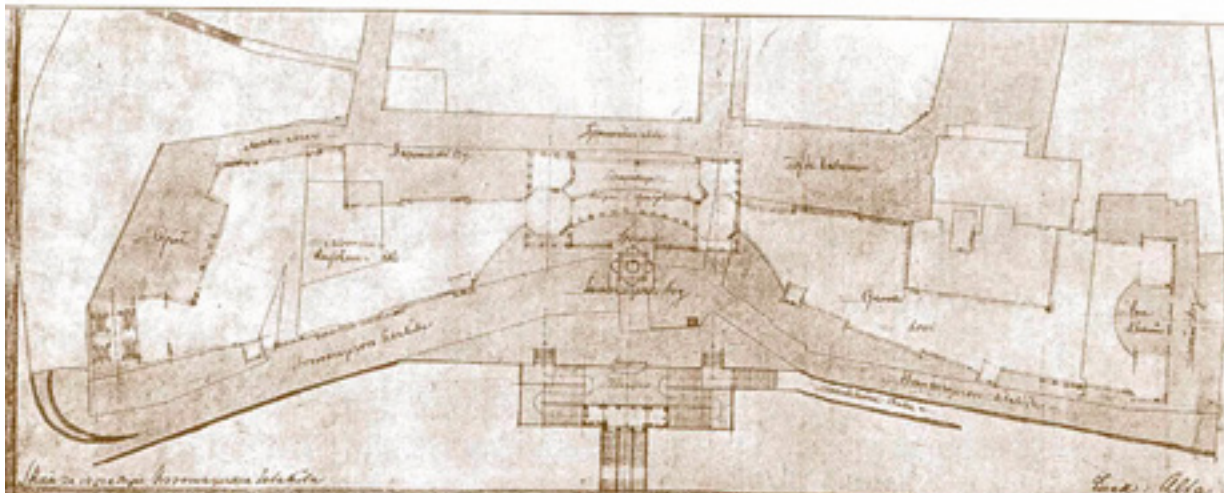
KLJUČNE RIJEČI: *Vranicanijeva poljana, interpolacije na Gornjem gradu, revitalizacija Gornjega grada, Bruno Bauer, Petar Knoll, Alfred Albini, Muzička akademija, Neven Šegvić*

Vranicanijeva poljana je naziv za danas ispražnjene dvije parcele između kule Lotrščak i zgrade Državnog hidrometeorološkog zavoda na jugozapadnom dijelu zagrebačkoga Gornjega grada. Ukidanjem redovničkih zajednica čiji su se samostani nalazili na poljani, građevinski kompleksi prešli su u privatno vlasništvo. Od tada je lokacija postala iznimno vrijedna i atraktivna kako investitorima, tako i urbanistima, arhitektima i konzervatorima. Cilj je ovoga rada dati pregled arhitektonskih projekata, skica i prijedloga za novogradnje na Vranicanijevoj poljani, nastalih između 1907. i 1970. godine. Uz analizu arhitektonskih projekata, dani su sažeti prikazi polemika koje su pojedini prijedlozi potaknuli u stručnim krugovima i javnosti.¹

Jugozapadni ugao Gradeca definiran je sa zapada i juga srednjovjekovnim gradskim bedemima, s istoka ulicom Dverce i zapadnom stranom Katarinskoga trga te Vranicanijevom ulicom, Markovićevim trgom i Kapucinskim

stubama sa sjevera. Na najranijim prikazima Zagreba, na tom prostoru vidljiva je crkva sv. Marije, koja je od 1632. godine pripadala kapucinima.² Kapucini su uz crkvu sagradili samostan, a sredinom XVII. stoljeća staru su crkvu zamijenili novom.³ Osnovna tlocrtna dispozicija samostana poznata je s plana iz XVIII. stoljeća.⁴ Tri krila su se arkadama otvarala prema unutarnjem dvorištu čiju je zapadnu stranu zatvarala crkva. Južno krilo nastavljalo se uz gradski bedem prema istoku, gdje je bilo formirano još jedno manje, istočno krilo. Uz sjeverno krilo nadograđena je u XIX. stoljeću zgrada koja je slijedila građevni pravac ulice.⁵

Između kapucinskog samostana i kule Lotrščak stajala je kuća remetskih pavlina, podignuta 1639. godine. Izvorno je bila manja prizemna građevina sagrađena neposredno uz južni gradski bedem, a u prvoj polovici XVIII. stoljeća povišena je za jedan kat i produžena na zapad. Početkom XIX. stoljeća nadograđeni su još jedan

1. Hugo Ehrlich, pogled na južno pročelje i tlocrt nove Vladine zgrade, 1907., Zagreb. Izvor: K. GALOVIĆ, Klub hrvatskih arhitekata u Zagrebu: povijest kluba 1905.- 1914., Zagreb, 2010.

Hugo Ehrlich, view of the south front of the new Government building, 1907, Zagreb. Source: K. GALOVIĆ 2010

kat i sjeverozapadno dvorišno krilo s otvorenim galerijama. Južno pročelje pregrađeno je oko 1862. godine u klasicističkom stilu, na kojem se isticao balkon drugog kata s ogradom u stilu ampira.⁶

Obje redovničke zajednice djelovale su do vjerskih reformi Josipa II., nakon čega su bivši samostanski kompleksi postali vlasništvo vjerozakonske zaklade. Prodajom kompleksa privatnim vlasnicima, početkom XIX. stoljeća, počela je nova faza uređenja i gradnje jugozapadnog ugla Gradeca.⁷ Uz južni gradski bedem uređena je Južna promenada, poslije preimenovana u Strossmayerovo šetalište, a u jugozapadnom kutu bedema uređen je park Grič.⁸ Bivši redovnički kompleksi preuređeni su u privatne stanove.

Na mjestu srušene kapucinske crkve sagrađena je 1826. godine palača Jelačić.⁹ To je bila najamna stambena zgrada L-tlocrta s dužim, sjevernim krilom, okrenutim prema Markovićeve trgu, i kraćim, istočnim krilom. Naknadno je na gradskom bedemu dograđeno južno krilo, u kojem je bio uređen Cassino. Gjur Szabo je projekt Jelačićeve palače pripisao arhitektu Bartolu Felbingeru, a posebno je pohvalio sjeverno pročelje, izvedeno u klasicističkom stilu.¹⁰ Gradska općina je u Jelačićevu palaču 1857. godine smjestila zagrebačku realku.¹¹ Zbog nove, školske namjene, istočno krilo je produženo do Strossmayerova šetališta te je izgrađeno novo trokatno južno krilo s re-

prezentativnim pročeljem prema šetalištu. Istovremeno su preuređena zapadna pročelja starijih krila, a dvorište je ograđeno neogotičkom ogradom.¹² Nakon premještanja realke, ispražnjenom se palačom koristilo više različitih institucija, a danas je u njoj smješten Državni hidrometeorološki zavod.¹³

Hugo Ehrlich i neizvedeni projekti za Strossmayerovo šetalište, 1907. - 1911.

Potkraj XIX. stoljeća bivše redovničke zgrade bile su u vrlo lošem stanju pa je došlo do prvih rasprava o budućnosti kompleksa. Prvi put se javljaju prijedlozi za novogradnje na njihovu mjestu. Gjur Szabo je spomenuo dvije ideje, ali ni jedan projekt nije sačuvan, ako su i bili izrađeni.¹⁴ Prije Prvog svjetskog rata nastala su dva projekta arhitekta Huga Ehrlicha. Prvi projekt bila je novogradnja vladine zgrade, a drugi projekt za nadogradnju palače Hellenbach.

NATJEČAJNI PROJEKT VLADINE ZGRADE, 1907.

Na poticaj predsjednika Izidora Kršnjavoga, Društvo umjetnosti organiziralo je arhitektonski natječaj za idejni projekt nove vladine zgrade. Kršnjavijeva ideja bila je premještanje banske palače, Sabora i vladinih ureda s Trga sv. Marka na Strossmayerovo šetalište.¹⁵ Natječaj je raspisan 11. travnja 1907. godine, a na sudjelovanje su

2. Hugo Ehrlich, Južno pročelje palače Hellenbach, 1911., Zagreb. Izvor: Hrvatski muzej arhitekture (HMA), Arhiv H. Ehrlicha. Hugo Ehrlich, south front of the Hellenbach Palace, 1911, Zagreb. Source: Croatian Museum of Architecture (HMA), H. Ehrlich Archive

pozvani članovi Kluba hrvatskih arhitekata. U rujnu iste godine provedena je anketa kojom su detaljnije definirani uvjeti natječaja. Jedini pristigli rad na natječaj bio je idejni projekt arhitekta Huga Ehrlicha pod šifrom „Alfa“ (sl. 1).¹⁶

Ehrlichova novogradnja protezala se cijelom južnom frontom Gornjega grada. Arhitektonska kompozicija sastojala se od zapadnog i istočnog krila, u sredini povezana polukružnim propilejima u punoj visini zgrade. Banova je palača bila predviđena u istočnom krilu, dok je zapadno imalo funkciju saborske palače. Spomenik nadbiskupu Strossmayeru nalazio se u središtu trga ispred propileja koji je složeni sustav javnih stubišta povezivao s Tomićevom ulicom. Na polovici visine bila je predviđena terasa s fontanom.

Monumentalnost arhitektonske kompozicije Ehrlichova projekta postignuta je simetričnom dispozicijom volumena jer su na oba krila središnji dijelovi pročelja blago rizalito istaknuti i omeđeni „kulama“. Razrada tlocrta i pročelja više odgovara idejnoj skici nego projektu, zato se samo naslućuje klasicističko skulpturalno i arhitektonsko oblikovanje. Prema mišljenju Olge Maruševski, Ehrlichova „(...) zamisao zbog položaja i još više zbog antičkih portika podsjeća na dvorac Orianda na Krimu, idealnu rezidenciju iz Schinkelove *Architektonische Lehrbuch* (...).“¹⁷ Ehrlichovom idejnom skicom predložena je potpuna promjena postojeće gradske slike na Strossmayerovu šetalištu, jer su postojeće zgrade, koje imaju ambijentalnu vrijednost, zamijenjene novogradnjom monumentalnog mjerila i reprezentativnog sadržaja.

NEIZVEDENI PROJEKT NOVOGRADNJE PALAČE HELLENBACH, 1911.

Drugim projektom iz 1911. godine, Ehrlich je umjesto postojećih starih zgrada na Vranicanijevoj poljani planirao veliku najamnu stambenu zgradu (sl. 2).¹⁸ Osnovna

stilska značajka bila je oblikovna redukcija geometrijske secesije. Prema mišljenju Žarka Domljana, u arhitektonskoj kompoziciji prisutna je kontradikcija između smirenog i dostojanstvenog pročelja i goleme najamne stambene zgrade, „(...) koja zauzima cijelu parcelu sve do Vranicanijeve ulice, sa skućenim tlocrtima, kompliciranim prilazima i lošim osvjetljenjem prostorija“.¹⁹ Dominantan volumen nove zgrade s dviju je strana obuhvatio kulu Lotrščak koja je postala „(...) pomalo bizarni dodatak Ehrlichovoj arhitekturi“.²⁰

Bruno Bauer – neizvedeni projekt uređenja južnog pročelja, 1929.

Arhitekt Bruno Bauer bio je od 1925. godine konzervatorsko-građevinski savjetnik za čuvanje i restauraciju povijesnih dijelova Zagreba.²¹ Njegov projekt uređenja južne fronte Gradeca nastao je 1929. godine, a predstavlja grandioznu pregradnju cijelog južnog pročelja Gornjega grada za potrebe Banskog ili kraljevskog dvora (sl. 3).

U središtu velikog kompleksa stajao je četvrtasti toranj, možda preuređena kula Lotrščak, ispred koje je oblikovan ulazni portik flankiran kružnim kulama. Od središnjeg dijela na istok i zapad pružala su se bočna krila razvedenih tlocrta. Južna pročelja obaju krila projektirana su slično sa središnjim portikom prema Strossmayerovom šetalištu. Visina cijeloga kompleksa približno je odgovarala visini dvokatnih zgrada Gimnazije i Hidrometeorološkog zavoda. Strossmayerovo šetalište i Tomićeva ulica bili su povezani kompleksnim sustavom javnog stubišta. Projektom je bilo predviđeno i uređenje parka Grič i rekonstrukcija jugoistočne kule.²²

Realizacijom Bauerova projekta, Zagreb bi dobio monumentalni, reprezentativni kompleks s jasnom političkom porukom, ali bi potpuno bila izmijenjena slika Gornjega grada s juga. Monumentalna novogradnja snažno bi

3. Bruno Bauer, Projekt rekonstrukcije južnog pročelja Griča, 1929., Zagreb. Izvor: E. STEINMANN, Buduća izgradnja Griča, u: *Tehnički vjestnik*, 60 (1943.).

Bruno Bauer, a reconstruction project for the south front of Grič, 1929, Zagreb. Source: E. STEINMANN 1943

promijenila postojeće umjereno mjerilo i smanjila ambijentalnu vrijednost.

Polemika Bauer – Knoll, 1938.

Gradsko poglavarstvo je 1931. godine raspisalo javni međunarodni natječaj za Generalnu regulacionu osnovu grada Zagreba. Nakon dugotrajnih javnih rasprava, nova Generalna regulaciona osnova (GRO) donesena je 1937. godine. Arhitekt Bruno Bauer izradio je Regulacionu osnovu Gornjeg grada (ROGG) koja je bila sastavni dio GRO-a.²³ Ubrzo je uslijedila polemika između arhitekta Bauera i povjesničara umjetnosti Petera Knolla. Polemika je trajala dvije godine (1937. i 1938.), a raspravljalo se o ambijentalnim vrijednostima Gornjega grada kao cjeline te o opsezima i opravdanosti zadiranja u najstariji i najosjetljiviji dio grada.

BRUNO BAUER – REGULACIONA OSNOVA ZA GORNJI GRAD (ROGG), 1937.

Prema Bauerovu mišljenju,²⁴ na Gornjem gradu je tijekom XIX. stoljeća došlo do propadanja građevinskih tradicija. Cilj njegove Osnove bio je prilagoditi stare dijelove Gornjega grada suvremenim komunalnim, socijalnim i prometnim zahtjevima, uz istovremeno čuvanje visokokvalitetne povijesne i ambijentalne vrijednosti. Planirane urbanističke i arhitektonske intervencije trebale su se prilagoditi odabranim građevinama, koje su imale određenu povijesnu ili umjetničku vrijednost ili su svojim značenjem utjecale na izgled ulice ili trga. Među odabranim vrijednim građevinama bile su brojne palače i jednostavne građanske kuće. Zgradi Banskog stola (prije Jelačićeva palača) nije dana povijesna ili umjetnička vrijednost, s izuzetkom sjevernog pročelja koje je pripisano Bartolu Felbingeru.²⁵ Bauer je tvrdio da se zalaže za „prilagodbu“ Gornjega grada zahtjevima suvremenog prometa, ali uz poštovanje povijesnog značenja postojećih regulatornih linija ulica i trgova. Bio je svjestan ograničenja, da je regulatorna osnova postojećeg i izgrađenoga gradskog

predjela nužno „(...) kompromis između onoga, što bi se htjelo, i onoga, što se na temelju zakona, faktično može i postići“. Kaptol i Gornji grad doživljavao je kao „živu jezgru živog organizma“, u kojem stanuju i rade „živi ljudi na zdrav i neusiljen način“. Grad nije vidio kao zatvoreni i okamenjeni sustav, već kao organizam koji se neprekidno mijenja i prilagođava.

KRITIKA PETRA KNOLLA, 1938.

Povjesničar umjetnosti prof. Petar Knoll²⁶ kritizirao je Bauerovu Regulacionu osnovu. Njegova je ocjena bila oštra i direktna jer je Osnovu doživio kao „(...) svjesno zamišljeni program uništavanja“ povijesnih dijelova grada. Knoll se nije zadržao samo na kritici, nego je definirao tri osnovna načela za sve buduće intervencije na Gornjem gradu i Kaptolu. Prvo, stari Zagreb trebalo je shvatiti kao povijesni i umjetnički spomenik, koji se mora konzervirati. Drugo, konzerviranju je trebalo pristupiti od urbanističke cjelovitosti Gornjega grada i Kaptola prema pojedinačnim zgradama. Treće, stari Zagreb moralo se prepoznavati kao „(...) specijalnu provincijalnu tvorevinu i obzirom na njegove urbanističke cjeline kao i na pojedine njegove zgrade“. Na Gornjem gradu provincijalizam se očitovao u umjerenom građanskom mjerilu većine građevina, ulica i trgova te u skromnom opsegu tipova zgrada i oblikovanja pročelja. Gornji grad i Kaptol dva su odvojena grada, koji imaju specifičnu arhitektonsku, urbanističku i povijesnu situaciju, zato se ni njihovu konzerviranju nije moglo pristupiti na jedinstven način.

Knoll je kritizirao Bauerovu Osnovu i u pogledu opsega zaštite. Od gotovo tristo kuća na Gornjem gradu, u Osnovi je samo sedamdeset ocijenjeno vrijednima čuvanja. Tako oštra selekcija i ograničavanje opsega zaštite je, prema Knollovu mišljenju, nedopustiva. Gornji grad ima ambijentalnu vrijednost zbog dovršenosti, iako zgrade nemaju arhitektonsku ili umjetničku vrijednost, i zato bi ga trebalo sačuvati u cijelosti. Za predviđena rušenja pojedinih blokova i proširenja ulica Knoll je tvrdio da su

4. Juraj Denzler, Tlocrt prizemlja uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941., Zagreb. Izvor: HMA, Arhiv J. Denzlera.
Juraj Denzler, ground-floor view of the office building of the Ban's Table (high court), 1940–1941. Source: HMA, J. Denzler Archive

„(...) brutalna amputacija na tom gradskom planu bez osjećaja za gradsku urbanističku cjelinu“.

Tijekom polemike jasno su se pokazale razlike u načinu razmišljanja o suvremenim interpolacijama u povijesnim gradskim predjelima. Bauer je urbanističkim planiranjem nastojao prilagoditi Gornji grad i Kaptol potrebama suvremenog života, a samo je pojedinačne zgrade ocijenio vrijednima čuvanja. Knoll je bio fokusiran na očuvanje urbane cjelovitosti i ambijentalne vrijednosti. Kritizirao je Bauerovo tumačenje da su današnji Gornji grad i Kaptol samo fragmenti nekadašnjih vrijednih cjelina koje treba ponovno oblikovati. Polemika Bauer-Knoll završila je bez konačnog zaključka, a rasprave o uređenju povijesnih dijelova Zagreba prestale su s početkom Drugog svjetskog rata.

Rušenje palače Hellenbach i novi projekti, 1940. - 1941.

Tijekom četrdesetih godina u dva različita politička sustava nastali su projekti za interpolacije na Vranicanijevoj poljani. Banska vlast planirala je srušiti postojeći kompleks i sagraditi novu zgradu Tehničkog odjela. Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske, nova vlast je u sačuvanom dijelu kompleksa planirala uspostaviti novi Ratni muzej i arhiv.

NATJEČAJNI PROJEKT UREDSKE ZGRADE BANSKOG STOLA, 1940. - 1941.

Potkraj 1940. godine organizirana je anketa kojoj je cilj bio ocijeniti postojeće stanje i odrediti budućnost zgrada na Vranicanijevoj poljani. Na sastanku su bili predstavnici područnih i kulturnih institucija Hrvatske i grada Zagreba.²⁷ Najvažniji zaključak sastanka bio je dogovor o raspisivanju natječaja.

Banski stol je raspisao natječaj za projekt uredske zgrade, na koji su pozvani arhitekti Juraj Denzler, Mladen Kauzlarić, Marijan Haberle i Vladimir Potočnjak. Pregled idejnih projekata obavljen je 10. ožujka 1941. godine.²⁸

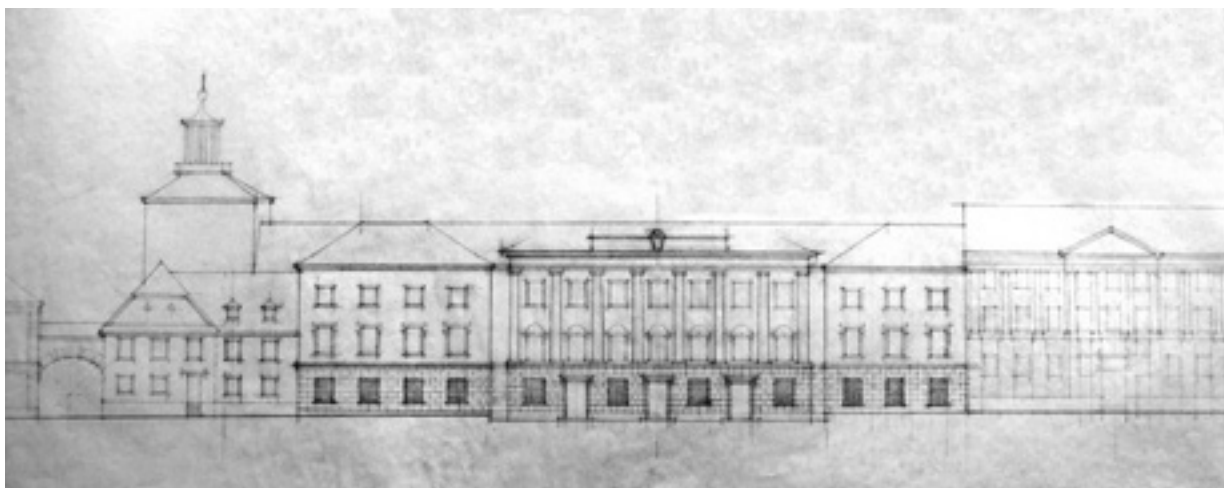
Na sastanku su bili predstojnik Odjela Banske vlasti za tehničke radove ing. Zvonimir Pavešić, zatim predstavnici Gradskog poglavarstva i Građevnog odbora gradskog zastupstva, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Tehničkog fakulteta, Inženjerske komore, Društva inženjera, Društva Zagrepčana, te stručnjaci i povjesničari Zagreba - prof. Gjuro Szabo, prof. Dragutin Kniewald, prof. dr. Petar Knoll i prof. dr. Artur Schneider. Zaključci sastanka mogli su se sažeti u nekoliko točaka. Svi prisutni bili su suglasni u pogledu dotrajalosti i potrebe rušenja navedenih zgrada. Određeno je da se Lotrščak, mala zgrada gostionice pokraj njega i sjeverno Felbingerovo pročelje Jelačićeve palače moraju sačuvati. Južno pročelje zgrade u Vranicanijevoj ulici br. 3 (bivša pavlinska kuća) nužno je bilo rekonstruirati prema originalnom izgledu. Mišljenja sudionika su se razilazila u određivanju opsega intervencije. Dio sudionika predlagao je jedinstvenu sveobuhvatnu rekonstrukciju cijelog južnog poteza od zgrade Gimnazije do parka Grič. Druga skupina je smatrala da svaki objekt južnog oboda treba rješavati individualno jer je „(...) tradicija izgradnje Gornjeg grada, da se izgrađuje postepeno“.²⁹

Osnovni cilj natječaja bio je da se na Gornjem gradu stvori reprezentativni državni kompleks koji „(...) će dostojno prikazivati kulturnu visinu hrvatske metropole“. Kompleks se trebao sastojati od postojećih zgrada Sabora i Banskih dvora na Markovu trgu i novogradnje Banskih dvora na Vranicanijevoj poljani.

JURAJ DENZLER

Denzlerova je zgrada bila trokrilna s dugačkim južnim i manjim bočnim krilima (sl. 4). Sa sjeverne strane bilo je formirano dvorište, a bočna krila bila su atrijima spojena sa susjednim zgradama. Središnji, ulazni dio zgrade, Denzler je projektirao kao veliku aulu koja je istovremeno služila kao „natkriveni trg“.³⁰ Iznad aule se kroz dvije etaže protezala velika svečana dvorana. Sva tri krila imala su prizemlje i dva kata, a ispod južnog krila bila je podrumaska etaža.

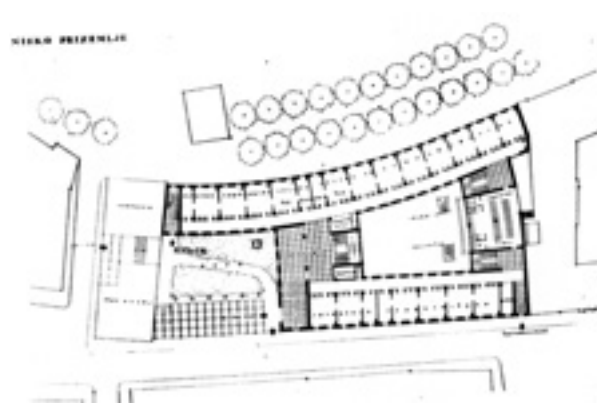
Na sjevernom uličnom pročelju središnji dio je bio istaknut, dok su pročelja bočnih krila bila jednostavnije oblikovana (sl. 5). Prizemlje cijelog pročelja bilo je rustikalno oblikovano te je vizualno povezivalo sva tri krila. U prizemlju su se u pravilnom ritmu izmjenjivali prozorski i ulazni otvori, a katovi su bili rastvoreni pravokutnim prozorima i flankirani klasičnim polustupovima. Središnji dio pročelja bio je zaključen atikom. Osnovna oblikovna značajka arhitektonske kompozicije bio je reducirani neoklasicizam. Južno pročelje prema Strossmayerovu šetalistu protezalo se cijelom dužinom od Lotrščaka do zgrade Hidrometeorološkog zavoda. Pročelje je bilo projektirano u blagom luku koji je pratio tijekom gradskih bedema. Bilo je raščlanjeno prozorskim otvorima, raspoređenima u pravilnom ritmu. U visini prizemlja bilo je predviđeno

5. Juraj Denzler, Sjeverno pročelje uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941. Izvor: HMA, Arhiv J. Denzlera.
Juraj Denzler, north front of the Ban's Table office building, 1940-1941. Source: HMA, J. Denzler Archive

6. Vladimir Potočnjak, Tlocrt prizemlja uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941., Zagreb. Izvor: E. STEINMANN 1943.
Vladimir Potočnjak, ground-floor view of the Ban's Table office building, 1940-1941. Source: E. STEINMANN 1943

7. Marijan Haberle, Tlocrt prizemlja uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941., Zagreb. Izvor: HMA, Arhiv M. Haberlea.
Marijan Haberle, ground-floor view of the Ban's Table office building, 1940-1941. Source: HMA, M. Haberle Archive

kameno podnožje, kao podsjetnik na srednjovjekovne gradske bedeme.

Visina nove zgrade pažljivo je promišljena, tako da je Lotrščak zadržao istaknuto mjesto gradske kule, a zgrada Hidrometeorološkog zavoda nije djelovala preveliko. Denzler je projektirao i dogradnju postojeće uglovne jednokatnice uz kulu Lotrščak i lučni prolaz na mjestu nekadašnjih gradskih vrata. Lučni prolaz nije trebao biti rekonstrukcija srušenih gradskih vrata, već novom izgradnjom stvoriti asocijaciju na srednjovjekovni ulaz.

VLADIMIR POTOČNJAK

Projekt arhitekta Vladimira Potočnjaka karakterizirala je jednostavnost u tlocrtu i obradi pročelja. Zgrada je u tlocrtnoj dispoziciji pratila nekadašnji tlocrt kapucinskog samostana (sl. 6). Tri krila formirala su unutarnje dvorište, a četvrtu stranu zatvarala je zgrada Hidrometeorološkog zavoda. Sjeverno krilo slijedilo je građevni pravac Vranicanijeve ulice, a južno je projektirano duž gradskog bedema.

Glavni ulaz nalazio se u središnjem (istočnom) krilu, koje se okomito spajalo na druga dva. Sjeveroistočni dio parcele bio je oblikovan kao četvrtasto dvorište, koje je ogradom bilo odijeljeno od Vranicanijeve ulice. Tlocrtna organizacija zgrade potpuno je bila definirana namjenom zgrade. Cijelom dužinom unutarnjih strana sjevernog i južnog krila projektirani su hodnici, iz kojih se ulazilo u urede.

Prema Strossmayerovu šfalištu projektirano je vrlo jednostavno pročelje s niskim kamenim podnožjem. Pročelje je bilo rastvoreno nizom pravilno raspoređenih prozorskih otvora postavljenih u tri etaže. Sjeverno pročelje jednako je jednostavno oblikovano. Ulazno pročelje u prizemlju zamišljeno je kao otvoreni trijem na tankim stupovima ili djelomično zatvoreno staklenim stijenama.

MARIJAN HABERLE

Arhitekti Haberle i Potočnjak imali su relativno sličnu osnovnu tlocrtnu dispoziciju (sl. 7). Na zapadnom dijelu parcele projektiran je masivni zatvoreni volumen nove

8. Marijan Haberle, Perspektivni crtež uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941. Izvor: HMA, Arhiv M. Haberlea.
Marijan Haberle, perspective drawing of the Ban's Table office building, 1940–1941. Source: HMA, M. Haberle Archive

zgrade s unutarnjim dvorištem, na koji se nastavlja produženo južno krilo ispred kojeg je formirano ulazno dvorište. Osim iz Vranicanijeve ulice, dvorištu se moglo prići i iz novoformiranog lučnog prolaza pozicioniranog između kule Lotrščak i uglovne jednokatnice.

Sjeverno i južno pročelje vrlo su jednostavno oblikovani (sl. 8). Oba su rastvorena prozorskim otvorima u pravilnom rasteru, praktički bez ikakvih dekorativnih oblikovnih elemenata.

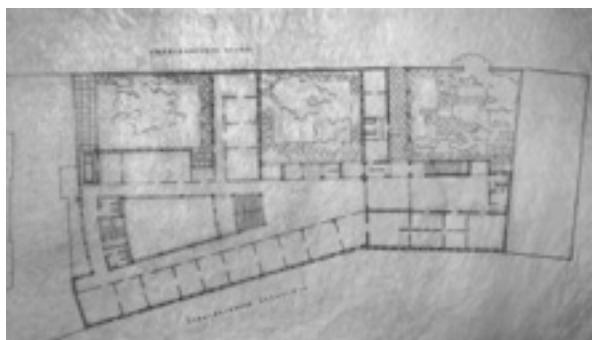
MLADEN KAUZLARIĆ

Kauzlarićev je projekt imao razvijenu tlocrtnu dispoziciju (sl. 9). Dugački krak tvorio je južno krilo koje se protezalo od Lotrčaka do zgrade Hidrometeorološkog zavoda. Na njega su okomito sa sjeverne strane bila postavljena dva zasebna volumena bočnih krila, koja su izlazila na regulacioni pravac Vranicanijeve ulice. Bočna krila dijelila su sjeverni dio parcele na tri manja dvorišta koja su od ceste bila ograđena djelomično zidanim, a djelomično prozirnom ogradom (sl. 10). Sva tri krila imala su prizemlje i dva kata.

Na južnom pročelju, prizemlje je bilo obloženo kamenom koji je prelazio i na susjednu zgradu Hidrometeorološkog zavoda. Pročelje novogradnje bilo je projektirano kao dvojno pročelje u sjećanje na parcijalnu izgradnju južne fronte. Istočni dio podsjećao je na pročelje srušene pavlinske kuće s konzolno istaknutim balkonom. Na zapad se nastavljalo jednostavno oblikovano pročelje rastvoreno prozorskim otvorima velikog formata.

NAKON NATJEČAJA

Iako nakon završetka natječaja nije bio odabran ni jedan projekt, Banska vlast je od arhitekta Vladimira Potočnjaka naručila idejni arhitektonski projekt nove zgrade. Izvedbu projekta spriječila je promjena vlasti i proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, 10. travnja 1941. godine.

9. Mladen Kauzlarić, Tlocrt prizemlja uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941. Izvor: Muzej grada Zagreba (MGZ), Arhiv M. Kauzlarića.

Mladen Kauzlarić, ground-floor view of the Ban's Table office building, 1940–1941. Source: Zagreb City Museum (MGZ), M. Kauzlarić Archive

10. Mladen Kauzlarić, Perspektivni crtež uredske zgrade Banskog stola, 1940.-1941. Izvor: MGZ, Arhiv M. Kauzlarića.
Mladen Kauzlarić, perspective drawing of the Ban's Table office building, 1940–1941. Source: MGZ, M. Kauzlarić Archive

Još prije raspisivanja natječaja, odlučeno je da se kompleks bivših redovničkih zgrada sruši.³¹

Stanje građevina i dinamika rušenja poznati su iz suvremenih dnevnih novina. Rušenje je počelo sa zapadne strane, od nekadašnjeg kapucinskog samostana.³² Najprije su srušeni jednokatni objekti bivšeg samostana i zgrada koja se prislanjala uz njegovo sjeverno krilo. Nakon uklanjanja te zgrade, otkriven je prozor gotičke crkve zazidan u istočno pročelje zgrade Državnog hidrometeorološkog zavoda. Tijekom rušenja bivšeg samostana utvrđeno je da su arkade, koje su u prizemnoj zoni okruživale manje unutarnje dvorište, bile zazidane tijekom XIX. stoljeća.³³

U dnevnim novinama dan je opis nekadašnje pavlinske kuće neposredno prije rušenja. Zgrada se sastojala od podruma, prizemlja i dva kata. U podrumu su bile male redovničke ćelije s oslikanim svodovima i prozorima otvorenima u srednjovjekovnom gradskom bedemu. U prizemlju su naknadnim adaptacijama bile organizirane četiri sobe za stanovanje. Izvorno su činile jednu prostoriju, samostanski refektorij. Na prvom katu u hodniku otkriveni

su trbušasti stupovi zazidanih arkada, a u potkrovlju je otkrivena klasicistička freska. Unatoč promjeni vlasti koja je dogodila upravo u to vrijeme, rušenje kompleksa nije zaustavljeno do 1. svibnja.³⁴

RATNI MUZEJ I ARHIV, 1941.

Nova vlast odlučila je u sačuvanom dijelu bivšeg pavlinskog kompleksa, kuli Lotrščak i jednokatnoj zgradi uz nju otvoriti novi Ratni muzej i arhiv.³⁵ Sastanak organizacijskog vijeća održan je 4. listopada 1941. godine. Emil Laszowski imenovan je ravnateljem muzeja, a u Odbor za gradnju zgrade muzeja i arhiva imenovani su arhitekt Bruno Bauer, povjesničar i arheolog Ćiro Truhelka te povjesničar umjetnosti dr. Ivan Bach. Zadatak vijeća bilo je osnivanje i organiziranje muzeja. Kompleks Hellenbach bio je predviđen samo za privremeni smještaj Ratnog muzeja koji bi se u budućnosti smjestio u novosagrađenoj zgradi na još neodređenoj lokaciji. Kad se odustalo od ideje o Muzeju, cijeli kompleks je ipak srušen, unatoč prosvjedima javnosti.

Prijedlozi za interpolacije na Vranicanijevoj poljani poslije 1945. godine

Nakon potpunog rušenja nekadašnjih redovničkih zgrada, nastala je velika praznina na južnom obodu Gornjega grada, koja je izazvala brojne urbanističke i konzervatorske rasprave i prijedloge. Glavna dvojba bila je treba li ostaviti parcelu neizgrađenu ili ponovno uspostaviti cjelovitost južne fronte. Drugi problem bila je namjena eventualne novogradnje.

Profesor Alfred Albini bavio se tom lokacijom gotovo dva desetljeća. Najprije je 1959. godine izradio projekt za novu stambeno-uredsku zgradu Izvršnog vijeća NR Hrvatske, a zatim više projekata za zgradu Muzičke akademije.

ZDENKO KOLACIO – URBANISTIČKE I KONZERVATORSKE PROPOZICIJE, 1958.

Direktor Urbanističkog zavoda grada Zagreba, arhitekt Zdenko Kolacio, sastavio je 1958. godine Tehnički opis lokacije uredske zgrade Izvršnog vijeća NR Hrvatske na Strossmayerovu šetalištu, u kojem su navedene urbanističke i konzervatorske direktive.³⁶ Prvi uvjet bio je da novogradnja prati staru liniju gradskih zidina cijelim južnim potezom od kule Lotrščak do zgrade Hidrometeorološkog zavoda. Stare bedeme se nije smjelo sakriti nego se „(...) cijelo podnožje treba izvesti kao kameni zid sa karakteristikama starog obrambenog zida, t.j. sa malim pokosom i samo sa nužnim malim otvorima podrumskih prostorija“.³⁷ Sa sjeverne strane, prema Vranicanijevoj ulici, tlocrtna dipozicija novih zgrada morala je pratiti stariju tlocrtnu situaciju. Zapadnim dijelom novogradnje zatvorila bi se južna strana Markovićeve trga, a dalje niz građevnu liniju ulice trebalo je podići djelomično punu, a djelomično providnu ogradu. Idealna visina novogradnje bila je jednokatna (prizemlje i kat), a „(...) nikako

tako visoka i glomazna kao Hidrometeorološki zavod ili Gimnazija“.³⁸ Zbog osjetljivosti interpolacije, Kolacio je zahtijevao da se projektant tijekom izrade idejnog arhitektonskog projekta obavezno konzultira s Urbanističkim zavodom grada i Konzervatorskim zavodom Republike.

ALFRED ALBINI – STAMBENO-UREDSKA ZGRADA IZVRŠNOG VIJEĆA NR HRVATSKE, 1959.

Alfred Albini projektirao je novogradnju Izvršnog vijeća, poštujući postavljene konzervatorske uvjete. Projektirane su dvije odvojene zgrade, između kojih je formirano dvorište (sl. 11). Sjeverna zgrada zatvorila je južnu stranu Markovićeve trga i zauzela otprilike jednu trećinu širine parcele na ulici. Zgrada je bila jednostavnog tlocrta, a imala je prizemlje i dva kata. Glavni ulaz sa sjevera bio je smješten na zapadnom kraju zgrade, gdje se nalazilo i glavno stubište. Imala je stambenu funkciju s po tri zasebna stana na svakom katu. Stanovima se pristupalo iz otvorenih galerija na južnoj strani zgrade.

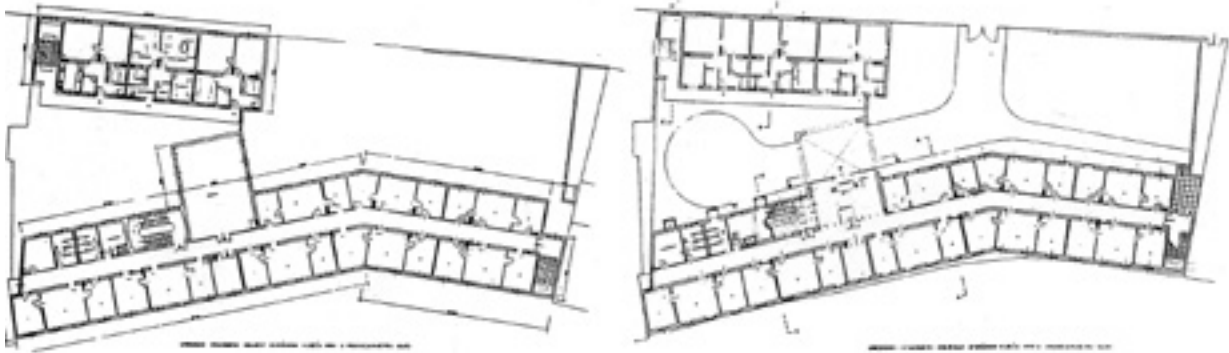
Na južnom gradskom bedemu nalazio se drugi volumen koji je pratio izlomljenu liniju bedema. Ulaz u uredsku zgradu sa sjevera bio je uobičen istaknutim i nadsvodenim portikom. Iz ulaznog prostora se na obje strane odvajao središnji hodnik, iz kojeg se ulazilo u urede. Volumen južne zgrade je bio podrum, prizemlje, prvi kat i potkrovlje. Između uredske zgrade i Vranicanijeve ulice projektiran je manji trg, koji je ogradom bio odijeljen od ulice.

Pročelja su na nacrtima prikazana minimalistički s pravokutnim prozorima. Monotonija dugačkog južnog pročelja ublažena je izlomljenom linijom zida i krova. Prema Kolacijevim uputama, spoj nove uredske zgrade s kulom Lotrščak bio je riješen manjim uvučenim dijelom. S južne strane taj je dio izgledao kao nastavak zida srednjovjekovne kule, a sa sjeverne strane bio je jasan kontrast između starog i novog. Albinijev projekt je tada bio odobren, ali je Komisija za reviziju projekata Sekretarijata za građevinarstvo i urbanizam Narodnog odbora grada Zagreba zahtijevala određene prerade projekta.³⁹ Nije poznato je li Albini proveo potrebne prerade jer dosad nisu pronađeni nacrti, a Izvršno vijeće je na kraju ipak odustalo od gradnje na Vranicanijevoj poljani.

Albinijeva je arhitektura bila nesumnjivo moderna i određena uredskom namjenom, no istovremeno se s lakoćom skladno uklapala u ambijent Gornjega grada. Radom na zgradi Izvršnog vijeća, Albini je prvi put došao u dodir s problemom Vranicanijeve poljane kojim će se baviti idućih nekoliko godina. Projekt za Izvršno vijeće stoga treba najprije shvatiti kao prethodnicu projekata za Muzičku akademiju.

ANKETA ČASOPISA ČOVJEK I PROSTOR, 1960.

Redakcija arhitektonskog časopisa *Čovjek i prostor* organizirala je 1960. godine anketu⁴⁰ o problemu postojećih

11. Alfred Albini, Tlocrt prizemlja i kata stambeno uredske zgrade Izvršnog vijeća NR Hrvatske, 1959. Izvor: A. UCHYTIL, Arhitekt Alfred Albini, magistarski rad, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1990.

Alfred Albini, ground-floor view of the residential and office building of the Executive Council of the Peoples' Republic of Croatia, 1959. Source: A. UCHYTIL 1990

slobodnih zemljišta na Gornjem gradu. Anketa je bila sastavljena od pet pitanja upućenih arhitektima, Urbanističkom zavodu i predstavnicima grada. Postavljena su sljedeća pitanja:

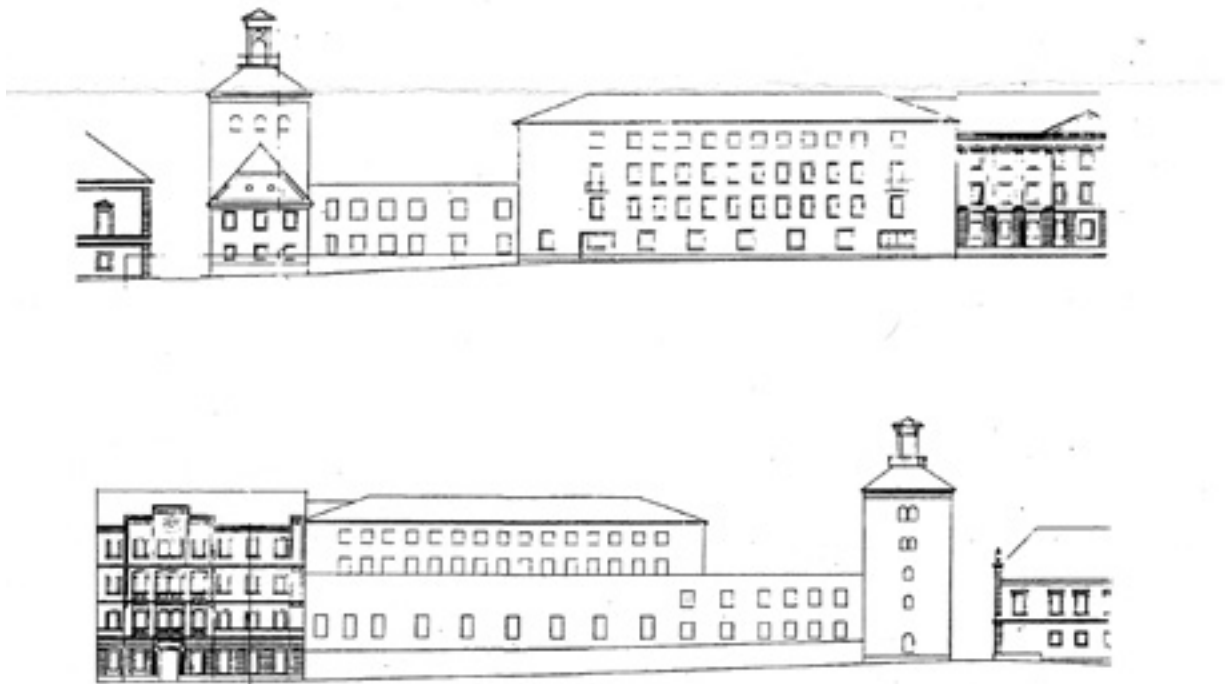
- Smatrate li potrebnim da se na praznim površinama Gornjeg grada, i na kojim, podižu objekti koji unose živost u mirnoću Griča?
- Koje biste nove objekte – kakve namjene predložili na praznim gradilištima?
- Smatrate li da bi koji postojeći objekt, npr. stari Jezuitski samostan, Dom odgojitelja, trebao promijeniti namjenu?
- Držite li da bi te navedene promjene izazvale nove prometne probleme i kako bi se oni mogli riješiti?
- Kako bi se izgradnja novih objekata odrazila u smislu ekonomskog rentabiliteta?

U anketi su sudjelovali: povjesničar umjetnosti Josip Ladović iz Konzervatorskog zavoda, direktor Urbanističkog zavoda arhitekt Zdenko Kolacio, arhitekti Ivan Zemljak i Vladimir Turina te tajnik NO Gornji grad Stjepan Kolarić i tajnik Turističkog društva Stanko Dvoržak. Svi sudionici ankete složili su se da se prazne parcele na Gornjem gradu trebaju izgraditi, ali su istaknuli važnost i osjetljivost mogućih intervencija. Zajednički zaključak sudionika bio je da novogradnje nužno moraju odgovarati mjerilu i skladnoj cjelini Gornjega grada. Konzervator Josip Ladović sumirao je zaključke: „Prema tome – slobodne parcele Griča što prije u ruke dobrih arhitekata, a objekti koji će niknuti na tim parcelama neka budu doprinos našeg vremena mladosti i ljepoti Griča.“

Sudionici ankete različito su doživljavali ideju „oživljavanja“ Gornjega grada. Ladović, Kolarić i Zemljak smatrali su da bi Gornji grad trebao ravnopravno sudjelovati u životu suvremenog Zagreba. U nove ili postojeće prostore trebalo bi uvesti nove sadržaje, poput kina, kazališta,

izložbenih prostora, kavana, hotela i slično. Josip Ladović je istaknuo da je Gornji grad „živi organizam“ te bi bilo potpuno opravdano nastaviti stoljetnu građevinsku djelatnost arhitekturom modernog doba „(...) koja će se znati logično i s dovoljno pijeteta uklopiti u postojeće ambijente“. Stjepan Kolarić bavio se turističkim mogućnostima Gornjega grada. Predložio je uvođenje novih atraktivnih funkcija koje bi privukle turiste i građane. Za prostor Vranicanijeve poljane smatrao da je najbolje stvaranje „centra zabavnog života“ s kinom, kazalištem, izložbenim prostorima te kavanom koja bi bila smještena na vrhu zgrade, da bi se što bolje iskoristila atraktivnost lokacije. Sličnu ideju imao je Ivan Zemljak koji je izradio širi program za uređenje južne fronte Griča. Prijedlog je uključio uređenje jugoistočne terase, prenamjenu bivšeg Jezuitskog kolegija u hotel, ukidanje dograđenog drugog kata na zgradi Gimnazije i prenamjenu u galerijski prostor te povezivanje s reprezentativnom Buratičinom palačom. Hotel, kavana, galerija i lapidarij u dvorištu stvorili bi „(...) jednu suvislu i skladnu cjelinu, osobito podesnu za održavanje kongresa i za druge priredbe“. Sva tri prijedloga odražavala su istu želju za „oživljavanjem“ Gornjega grada uvođenjem novih sadržaja koji bi privukli turiste i pozitivno utjecali na ekonomiju grada.

Kolacio i Dvoržak načelno nisu bili protiv unošenja novih sadržaja, no ponajprije su htjeli sačuvati vrijednost Gornjega grada kao „(...) zone mirne rekreacije i meditacije“. Kolacio je za eventualne novogradnje na praznim površinama predložio prije svega naučnu ili umjetničku namjenu. Nije se protivio ugostiteljskoj namjeni, ali je istaknuo da izgradnju ne smije određivati ekonomski rentabilitet, nego očuvanje ambijentalne vrijednosti. Slično je bilo razmišljanje Stanka Dvoržaka. On je smatrao da bi otvaranje novih hotelskih kapaciteta i ugostiteljskih objekata na atraktivnim lokacijama s pogledom na grad bila dobra ideja, ali je napomenuo da je specifični šarm Gornjega grada njegova mirnoća. Kolacio i Dvoržak Gor-

12. Alfred Albini, sjeverno i južno pročelje zgrade Muzičke akademije, 1960., Zagreb. Izvor: Z. JURIC, Muzička akademija, u: *Život umjetnosti*, 54/55 (1993./1994.).

Alfred Albini, north and south front of the Music Academy building, 1960, Zagreb. Source: Z. JURIC 1993/1994

nji su grad vidjeli kao „oazu mira“ kojom se posjetitelj može prošetati i odmoriti od užurbanosti i vreve Donjeg grada. Nisu odbacili ideju da se na praznom zemljištu Vranicanijeve poljane ili na krajnjem istočnom uglu Strossmayerova šetališta uredi turistički sadržaji poput manjeg hotela i kavane, ali pod uvjetom da se ne narušava mir Gornjega grada.

Arhitekt Vladimir Turina suzdržano je odgovorio na pitanja. Za rješavanje problema Vranicanijeve poljane zahtijevao je raspisivanje javnog arhitektonskog natječaja „(...) sa striktno formiranim građevnim programom, adekvatnim dotičnoj lokaciji“.

Anketa časopisa *Čovjek i prostor* nije ponudila konačno rješenje problema izgradnje Vranicanijeve poljane, ni odgovore na pitanja o „oživljavanju“ Gornjega grada, ali je ukazala na kompleksnost problema. Najvažniji doprinos bilo je upozorenje na osjetljivost intervencija, važnosti pravilne namjene, problematiku muzealizacije dijela grada i uključivanje u svakodnevni život suvremenoga grada. Na tu se anketu šezdesetih godina XX. stoljeća nastavila rasprava o gradnji nove zgrade Muzičke akademije te o pitanjima definicije interpolacije i njezine primjene u povijesnim dijelovima grada.

MUZIČKA AKADEMIJA, 1960. - 1991.

Gradske vlasti su 1950-ih godina počele raspravu o opravdanosti gradnje nove zgrade Muzičke akademije, koja je dotad radila u skućenim prostorima. Temeljni problem bio je odabir lokacije za gradnju jer je procijenjeno da je za

potrebe petstotinjak studenata potrebna zgrada površine od gotovo 6000 m².⁴¹

Grad Zagreb je rješenjem od 1. travnja 1960. godine Akademiji odobrio gradnju na praznom zemljištu između Strossmayerova (tada Preradovićeve) šetališta i Vranicanijeve ulice. Profesorsko vijeće Muzičke akademije na sjednici 18. lipnja 1960. godine sastavilo je program za raspisivanje arhitektonskog natječaja.⁴² Natječaj je bio raspisan tek u listopadu iduće godine, a rok za predaju radova 20. prosinca 1961. godine. Akademija se odlučila za format pozivnog natječaja s odabranim arhitektima: Alfredom Albinijem, Mladenom Kauzlarićem i Marijanom Haberleom.⁴³

Ideja gradnje Akademijine zgrade na Vranicanijevoj poljani izazvala je velike polemike. Održan je stručni sastanak 12. siječnja 1961. godine na kojem su bili Zdenko Kolacio iz Saveza urbanističkih društava Hrvatske, Marija Baltić i Neven Kovačević iz Urbanističkog društva grada Zagreba, Saša Šeferov, Franjo Bahovec i Sulejman Hasanagić iz Saveza arhitekata Hrvatske, Većeslav Radauš i Ivo Bartolić iz Društva arhitekata grada Zagreba te iz Umjetničkog Savjeta SAH-a Drago Ibler, Vladimir Turina, Neven Šegvić, Ninoslav Kučan, Ivan Zemljak i Aleksandar Dragomanović.⁴⁴

Na kraju „vanredno žive“ rasprave zaključeno je da se ne može dopustiti gradnja bez prethodno izrađene studije. Napomenuto je da je za kvalitetno rješenje problema nužna interdisciplinarnost u izradi detaljne studije. U slučaju da studija dopusti gradnju, sudionici sastanka savjetovali

su da „(...) bi Muzička akademija u svom interesu i interesu grada trebala da pomišlja na drugu, manje opterećenu i čistiju lokaciju“. Konačni zaključak bio je negativan jer „(...) ili bi Akademija upropastila Grič ili bi Grič upropastio Akademiju (...)“.⁴⁵ Unatoč izrađenim idejnim projektima, do gradnje nije došlo, prije svega zbog snažnog suprotstavljanja Marije Baltić.

Pitanje Muzičke akademije na Gornjem gradu ponovno se aktualiziralo sedamdesetih, a zatim i početkom devedesetih godina.⁴⁶ Potkraj sedamdesetih godina arhitekti Branko Kincl i Mirko Maretić izradili su studiju u kojoj su usporedili tri potencijalne lokacije za gradnju Akademije.⁴⁷ Za svaku lokaciju su komparativno proučavani infrastrukturna, prometna povezanost, socijalni značaj za određeni dio grada, predviđeni troškovi gradnje te mogućnosti i ograničenja koje lokacija pruža. Kincl i Maretić nedvosmisleno su zaključili „(...) da je od predloženih lokacija najpovoljnija ona na Gornjem gradu, što više u širem kontekstu problema istraživanja adekvatne sadržajne strukture centra grada i njegovih dijelova dobio bi se novi kvalitet – muzike, mladosti i kulture – u najstarijem povijesno-zaštićenom Gornjem gradu“.⁴⁸ Njihova je analiza pružila Muzičkoj akademiji novi poticaj i argumente u borbi za željenu parcelu. Velika je prednost za gradnju na Vranicanijevoj poljani bilo i to što je već postojao idejni projekt profesora Albinija.

Akademija je dočekala i početak devedesetih godina u istoj poziciji, odnosno s kroničnim nedostatkom prostora za rad. Početkom 1991. godine na drugoj sjednici Inicijativnog odbora za izgradnju zgrade Muzičke akademije, Odbor se ponovno odlučio za lokaciju na Vranicanijevoj poljani.⁴⁹ Tehnička komisija odlučila je da temelj za izradu projekta buduće zgrade bude posljednja varijanta Albinijeva idejnog projekta iz kolovoza 1981. godine (Varijanta 8).⁵⁰ Za projekt je izrađena i predstudija u kojoj je kao rok dovršenja naveden rujan 1993. godine.⁵¹ Opravdanost gradnje je efektno obrazložena: „Uz zadovoljenje jedne urgentne potrebe, takva bi izgradnja bila veoma povoljna i iz urbanističko-konzervatorskih razloga – značila bi konačno rješenje južne siluete Gornjeg grada, zatvaranje zagrebačke Akropole, za kojim se rješavanjem teži već desetljećima.“⁵² Početak Domovinskog rata zaustavio je započete radove te Akademija nikad nije sagrađena na toj lokaciji.

IVAN ZEMLJAK – KONZERVATORSKO-URBANISTIČKA ANALIZA, 1961.

Arhitekt Ivan Zemljak objavio je teorijska razmišljanja o urbanističkom i arhitektonskom uređenju južne gričke fronte, u kojima se dotaknuo i teme Vranicanijeve poljane.⁵³ Analizirao je gradnju nove zgrade Muzičke akademije u kontekstu cijele južne fronte te njezina odnosa prema Gornjem i Donjem gradu.

Razmišljanja je sažeo u tri zaključka. Prvi zaključak bio je da bi se prije gradnje trebali odabrati sadržaji za cijelu

južnu frontu. Namjenu nove zgrade trebalo je uklopiti u definirani "složeniji kulturni i turistički sastav" Gornjega grada. Ocijenio je da bi se koncertna dvorana uklopila sadržajem, no pitanje je bi li se uklopila volumenom. Drugi zaključak bio je da bi bilo idealno kad bi grad mogao odjednom pristupiti uređenju cijele južne fronte, jer bi istovremeno rješavanje cijelog poteza omogućilo uspostavljanje urbanističko-arhitektonске cjelovitosti. Važnost interpolacije na Vranicanijevoj poljani vidio je i u tome što bi ona mogla promijeniti atmosferu cijele ulice. U tom duhu predložio je da se na mjestu dviju starih prizemnica prekoputa poljane također projektira nešto novo. Poželjna visina južne fronte za Zemljaka bila je jednokatna s isticanjem vertikale Lotrščaka u prvom i zvonika Markove crkve u drugom planu.⁵⁴ Zato bi se trebale sniziti zgrade Hidrometeorološkog zavoda i Gimnazije na istočnoj strani. Prilikom planiranja intervencija protivio se metodi kontrasta jer „(...) urbanistički i ambijentalni integritet neusporedivo su važniji od lične deklaracije na krivom mjestu“.

Treći zaključak bio je da bi se rješavanju cijele fronte trebalo pristupiti kao jedinstvenom projektu onda kad se bude rješavalo pitanje prazne parcele Vranicanijeve poljane. Poljanu je obilježio kao „najznačajniji prilog u obnovi ovog područja“, ali je napomenuo da za njezino rješavanje mora biti raspisan urbanistički natječaj.

ALFRED ALBINI - NEIZVEDENI PROJEKTI ZA MUZIČKU AKADEMIJU, 1960. - 1962.

Ukupno je izrađeno osam varijanti projekta za zgradu Muzičke akademije na Vranicanijevoj poljani. Za Albinijeva života nastalo ih je pet, a posljednje tri izradila je Sena Sekulić Gvozdanović sa suradnicima.⁵⁵

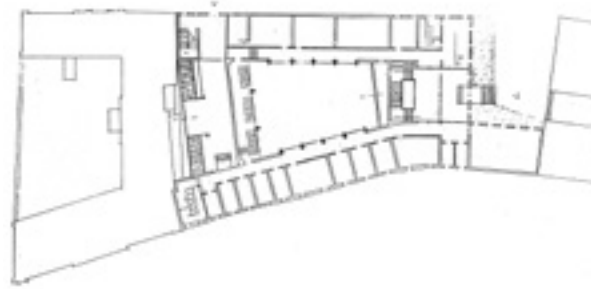
Profesor Albini već se 1957. godine zalagao za gradnju Muzičke akademije na Vranicanijevoj poljani,⁵⁶ a prvi idejni projekt izradio je 1960. godine (sl. 12). Osnovni problem bio je kako smjestiti zgradu velike površine i kompleksnog sadržaja na relativno maloj parceli. Albini je projektirao veliku zgradu u čijem je središtu koncertna dvorana, a iznad i oko nje prostori za vježbu i nastavu. U arhitektonskoj kompoziciji pratio je upute Urbanističkog zavoda koje su bile propisane za zgradu Izvršnog vijeća. Južna strana Markovićeve trga bila je zatvorena novim objektom, a prema zapadu između južnog krila građevine i Vranicanijeve ulice projektirano je dvorište. Novogradnja se sastojala od dva osnovna volumena: jednokatnog južnog krila na gradskom bedemu i trokatnog volumena dvorane.

Albini je 1962. godine izradio potpuno novi projekt za Akademiju. Osnovna ideja projekta bilo je funkcionalno razdvajanje prostora Akademije od koncertne dvorane. Koristeći visinsku razliku između ulice i šetališta, Albini je ukopao dvoranu i spustio je na razinu šetališta. Otvaranjem diskretnih ulaza kroz stare bedeme pretvorio je

13. Alfred Albini, Tlocrt prizemlja zgrade Muzičke akademije prema Strossmayerovom šetalištu, 1962., Zagreb. Izvor: A. UCHYTIL 1990.

Alfred Albini, ground-floor view of the Music Academy building toward the Strossmayer Promenade, 1962, Zagreb. Source: A. UCHYTIL 1990

14. Alfred Albini, Tlocrt prizemlja zgrade Muzičke akademije prema Vranicanijevoj ulici, 1962., Zagreb. Izvor: A. UCHYTIL 1990.

Alfred Albini, ground-floor view of the Music Academy building toward Vranyczany Street, 1962, Zagreb. Source: A. UCHYTIL 1990

tadašnje Strossmayerovo šetalište u pristupni prostor dvorane (sl. 13).⁵⁷

Osnovna dispozicija volumena nove zgrade slijedila je tlocrtni raspored porušenog kompleksa. Dugačko južno krilo podignuto je na gradskom bedemu, a na njega su se okomito nastavljala dva sjeverna krila (sl. 14). Zapadno krilo stajalo je uz zgradu Hidrometeorološkog zavoda, a istočno na mjestu nekadašnjeg sjevernog krila pavlinske kuće. Između krila nalazila se gornja etaža koncertne dvorane, koja je na Vranicanijevoj ulici bila u razini prizemlja. Između istočnog krila i Lotrščaka formirano je dvorište iz kojeg se pristupalo glavnom ulazu u zgradu Akademije.

Ukopavanje dvorane u podrumsku razinu omogućilo je ukupnu nižu visinu zgrade. Volumeni južnog i istočnog krila bili su visoko prizemlje i kat, a zapadno krilo prizemlje i dva kata. Višim se krilom novogradnja povezivala s visokom dvokatnom zgradom Hidrometeorološkog zavoda, dok je niže diskretno istaknulo vertikalnu Lotrščaka. Pročelja novogradnje bila su minimalistički oblikovana. U trećoj i petoj osi u prizemnoj zoni nalazila su se dva ulaza probijena u srednjovjekovnim gradskim bedemima. Sjeverno pročelje prema ulici bilo je jednako jednostavno oblikovano (sl. 15). Na poseban način riješen je spoj novogradnje s kulom. Ploha pročelja potpuno je bila rastvorena staklenom mrežom koja se protezala cijelom visinom pročelja.

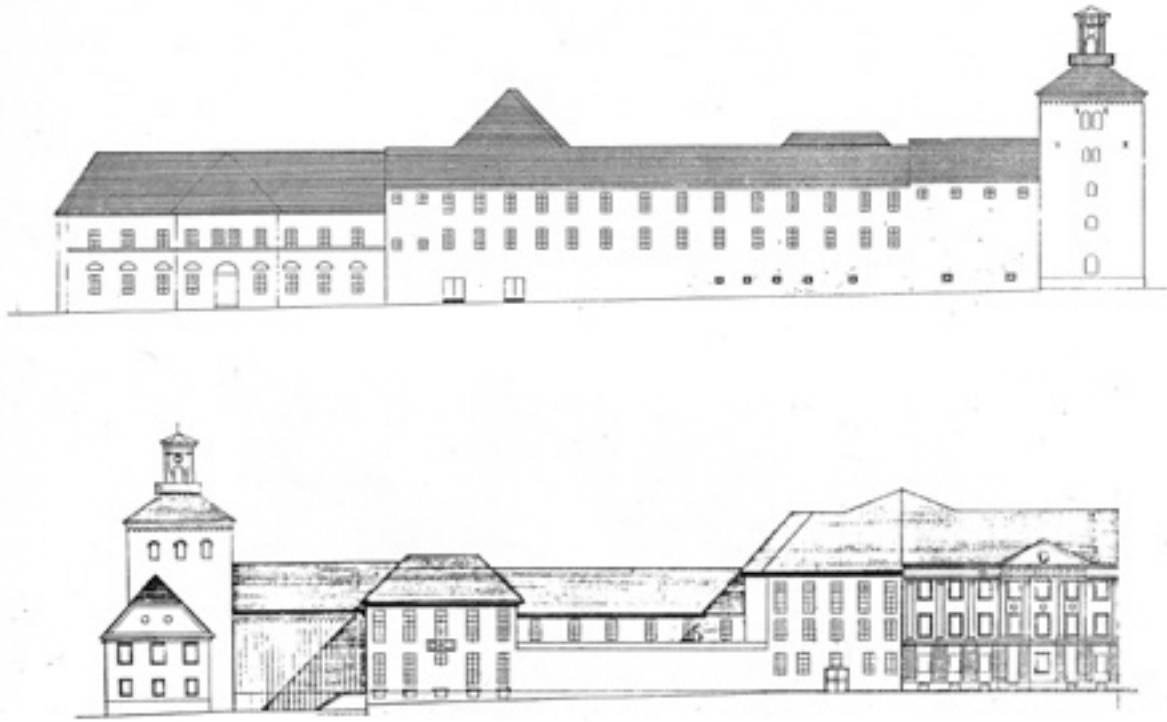
Projektom je bila predviđena pregradnja zgrade Hidrometeorološkog zavoda. Umjesto postojećeg, predloženo je novo niže južno krilo, po uzoru na nekadašnji Jelačićev *Cassino*. Istovremeno je planirano snižavanje zgrade Gimnazije na istočnoj strani. Cijela južna gradska fronta tako bi se visinski ujednačila, a Lotrščak bi postao središnja vertikala.

Albinijeva arhitektura bila je diskretna, ali nesumnjivo moderna. Zgrada je bila daleko od faksimilske rekonstrukcije prethodnih građevina, no upotrebom elemenata poznatih iz arhitekture Gornjega grada stvoren je dojam

da je novogradnja odavno srasla s ambijentom. Teoretičari i povjesničari arhitekture visoko su ocijenili Albinijev projekt za Muzičku akademiju, kao jednu od najboljih suvremenih interpolacija na Vranicanijevoj poljani i cijelom Gornjem gradu. Prema ocjeni Andreja Uchytila, „emisija tog neizvedenog djela toliko je karakteristična, da nijedno buduće rješenje prazne parcele na Vranicanijevoj poljani neće moći mimoići referentnost Albinijeva projekta“.⁵⁸ Analizirajući odnos starog i novog u Albinijevu opusu, Tomislav Premerl je 1980. godine napisao: „Albini želi i uspijeva afirmirati novo stvaralaštvo i vrijednost tradicije istovremeno, dokazujući da je arhitektura jedna i nedjeljiva, bez obzira na vrijeme nastajanja. (...) Evocirajući na garabite i osnovnu prostorno-graditeljsku strukturu, Albini radi nešto što nije faksimil, niti je baš slobodna interpretacija.“⁵⁹

Rad na projektima za Akademiju nastavljen je pod vodstvom Sene Sekulić Gvozdanović.⁶⁰ U tri posljednje verzije došlo je do velikih promjena na zahtjev Proforskog vijeća Akademije.⁶¹ Glavni zahtjev bio je povećanje površine zgrade koja je s početnih cca 2000 m² povećana na gotovo 5000 m².⁶²

Peta varijanta je u kompoziciji volumena slijedila prethodne Albinijevе projekte, a veće promjene dogodile su se u organizaciji unutarnjeg prostora.⁶³ Ulazi u koncertnu dvoranu sa Strossmayerova šetališta su zatvoreni pa je pristup dvorani bio preko novog stubišta projektiranog u ulaznom dijelu. Oblikovanje pročelja doživjelo je neznatne promjene. Na južnom pročelju su konzervirani ostaci gradskog bedema. Na sjevernoj je strani promijenjen prilaz glavnom ulazu. Umjesto dvorišta, pred ulazom je oblikovan plato do kojega su vodile široke stepenice i rampa. Sena Sekulić Gvozdanović objasnila je da su izmjene provedene tako da je „(...) projekt Muzičke akademije zadržao u vanjskoj morfologiji i tipologiji navedene kvalitete, dok se u unutrašnjim prostorima prilagodio suvremenim potrebama glazbene edukacije“.⁶⁴ Kako

15. Alfred Albini, južno i sjeverno pročelje zgrade Muzičke akademije, 1962., Zagreb. Izvor: A. UCHYTIL 1990.
Alfred Albini, north and south front of the Music Academy building, 1962, Zagreb. Source: A. UCHYTIL 1990

bi se dobila tražena površina za potrebe Akademije u varijanti 8 idejnog projekta iz 1981. godine, predloženo je privremeno zauzimanje potkrovlja i podruma susjedne zgrade Hidrometeorološkog zavoda.⁶⁵ U budućnosti je planirano iseljavanje Hidrometeorološkog zavoda i useljavanje Akademije u cijelu susjednu zgradu.

Osnovni cilj projekta Albini – Sekulić Gvozdanović bio je „(...) da se apsolutno približi autentičnim gornjogradskim odnosima masa i gabarita; da se, s jedne strane, zadrži maksimalna visina ranijeg objekta kapucinskog samostana (...) i, s druge strane, da budu u najvećoj mjeri prezentirana autentična spomenička svojstva kule Lotrščaka“.⁶⁶ Sekulić Gvozdanović imala je drukčije teorijsko razmišljanje od brojnih suvremenih arhitekata koji su preferirali metodu kontrasta u interpolacijama, sa željom za dominacijom novogradnje nad povijesnim gradskim ambijentom. Prema njezinu mišljenju, arhitektura je društvena umjetnost i odraz života te bi se „novi objekt imao, dakle, podrediti tipologiji i morfologiji arhitekture gornjogradske cjeline“.⁶⁷

Muzička akademija na Vranicanijevoj poljani na kraju nije sagrađena. Razloga za takav rasplet događaja bilo je više. Neodlučnost nadležnih konzervatorskih institucija da dopuste suvremenu interpolaciju u staroj gradskoj jezgri, neprecizno određen koncept urbanističkog razvoja grada u dvadesetom stoljeću, kompleksan administrativni postupak, neizbježno uplitanje politike i financija... Za ovaj su rad razlozi prekida gradnje manje bitni. Mnogo je važnija činjenica da je svojevremeno nastao projekt koji je

prepoznat kao jedna od najboljih suvremenih interpolacija u staroj gradskoj jezgri na našim prostorima.

O hotelu i revitalizaciji gornjega grada – 1969. - 1970.

ODBOR ZA OBNOVU GORNJEGA GRADA, 1969.⁶⁸

Potkraj 1960-ih godina pojavila se inicijativa da se gradsko središte, Gornji grad i Kaptol zaštite kao urbana cjelina.⁶⁹ Potaknuta time, Gradska skupština planirala je osnivanje Odbora za obnovu Gornjeg grada, sa zadaćom definiranja i davanja zadataka izvršnom tijelu. Izvršno tijelo bio bi operativni tim stručnjaka čiji bi zadatak bio izrada „(...) idejno-programске koncepcije obnove i razvoja Gornjeg grada putem angažiranja odgovarajućih stručnjaka“. Na temelju koncepcije izradili bi se parcijalni stručni elaborati, s detaljnim urbanističkim programom Gornjeg grada i arhitektonskim rješenjem pojedinih objekata.⁷⁰ Cilj je bio stvaranje gradskog predjela visoke estetske i kulturne vrijednosti, koji bi bio ekonomski održiv, što bi osiguralo sredstva za njegovo očuvanje i razvitak. S druge strane, na temelju detaljne analize postojećeg stanja pokušale bi se predvidjeti i spriječiti eventualne opasnosti i štete koje bi uzrokovalе planirane promjene.

POLEMKA O HOTELU, 1969. - 1970.⁷¹

Zahtjevom o ekonomskoj održivosti omogućeno je unošenje novih sadržaja na Gornji grad.⁷² Jedan od prijedloga s početka sedamdesetih godina bila je gradnja hotela na praznoj parceli Vranicanijeve poljane. Glavni investitor

bilo je poduzeće „Fikoma“ koje je za glavnog projektanta odabralo arhitekta Nevena Šegvića. Ideja projekta bila je rekonstrukcija tlocrtna dispozicije srušenih redovničkih zgrada u kojima bi se umjesto ćelija uredili luksuzni apartmani.

Prijedlog hotela na Gornjem gradu izazvao je snažne reakcije struke, ali i šire javnosti. Razvila se polemika u kojoj su se iskristalizirale dvije oprečne struje. Prva je struja željela uvesti suvremeni, ubrzani način života u gornjogradske palače i ulice, dok je druga nastojala sačuvati mirnoću i tišinu kao specifični šarm Gornjega grada. Raspravu su počeli povjesničar umjetnosti Vladimir Maleković i arhitekt Neven Šegvić, a uključili su se brojni drugi stručnjaci.

VLADIMIR MALEKOVIĆ

Povjesničar umjetnosti Vladimir Maleković⁷³ snažno je osudio odluku Savjeta za urbanizam i građevinarstvo Skupštine grada koji je projektu hotela dao zeleno svjetlo. Upozoravao je da se ne radi samo o ispunjavanju jedne prazne parcele, jer bi projekt mogao imati snažan utjecaj na cijelu urbanističku cjelinu Gornjega grada. Malekovićeva kritika nije bila fokusirana na formu, nego na namjenu. Najveći problem vidio je u tome što bi hotel privukao pojačani motorni promet u postojeće uske gornjogradske ulice. Prethodni prijedlozi za gradnju Muzičke akademije bili su, prema njegovu mišljenju, sretnije rješenje jer bi sadržaj bolje odgovarao postojećem ambijentu. Prema Malekoviću, „važnije je bilo saznati odgovor na pitanja što na toj parceli graditi, a tek onda raspravljati o tome kako graditi“. Ekskluzivni hotel na najatraktivnijoj i najvrednijoj zagrebačkoj lokaciji poremetio bi mir i doveo „(...) pod znak pitanja funkcioniranje čitavog sistema kulturne rekreacije u tom dijelu grada, sistema čija je humanistička komponenta vrijednija za grad od ekonomskog interesa jednog turističkog pogona (...)“.

Maleković se nije potpuno protivio turističkom razvoju Gornjega grada jer je predlagao da se bivši Jezuitski kolegij preuredi u hotel. Kritizirao je sporost i neodlučnost gradskih institucija u procesu izrade konkretnog plana i programa za „revitalizaciju“ Gornjega grada. Rješenje je vidio u raspisivanju javnog natječaja na kojem bi sudjelovali stručnjaci s raznih područja.

NEVEN ŠEGVIĆ

Arhitekt Neven Šegvić⁷⁴ naveo je „četiri bitne činjenice“ kojima je opravdavao idejni projekt hotela. U osnovnoj tlocrtnoj dispoziciji primijenio je metodu faksimila zbog visoke arhitektonske kvalitete porušenih građevina koje su se idealno mogle prilagoditi novoj namjeni. Hotel za Šegvića nije bio sporan jer je i Maleković predložio prenamjenu Jezuitskog kolegija u hotel. Promet je definirao kao problem cijeloga Gornjega grada koji bi hotel visoke kategorije morao adekvatno riješiti.

Na kritiku da nije bio raspisan natječaj za izradu projekta, Šegvić je ponudio kompleksan odgovor. Suglasan je da je potrebno raspisati natječaje za zgrade posebne reprezentativne važnosti, ali u posebnim slučajevima poput takve „restitucione“ interpolacije „(...) to se obično povjerava pojedincima za koje se pretpostavlja da su sposobni da to naprave“. Na Malekovićeva pitanje: „Smijemo li parcijalnom ekonomskom interesu žrtvovati prostornu individualnost Gornjega grada?“⁷⁵ Šegvić je odgovorio protupitanjem: „Zašto su hoteli u našem kulturnom indeksu objekti sumnjiva značenja?“ Prema njegovu mišljenju, hotelski su sadržaji bili ključni u revitalizaciji Gornjega grada jer „postojeća struktura koja je pretežno uredska odnosno stambena ne može da se održi u daljnoj perspektivi“. Budućnost Gornjega grada vidio je isključivo u uvođenju novih sadržaja, a ne konzerviranju postojećeg stanja. Istaknuo je da je Gornji grad dio metropole koji treba aktivno sudjelovati u gospodarskom razvoju.

RASPRAVA U MUZEJU ZA UMJETNOST I OBRT

U Muzeju za umjetnost i obrt održana je 11. rujna 1969. godine stručna rasprava o „revitalizaciji“ Gornjega grada,⁷⁶ a bavila se interpolacijom novogradnje na Vranicanijevoj poljani. Zaključeno je da se ne smije dopustiti purifikacija bilo kojeg građevinskog sloja. Zgrade Hidrometeorološkog zavoda i Gimnazije nisu se smjele rušiti, niti su im se smjeli skinuti gornji katovi. Svi povijesni slojevi ocijenjeni su jednako vrijednima jer su „(...) tokom vremena stekli svoje pravo priznanja, sviđali se oni nekome ili ne“. Zaključeno je da bi na praznoj parceli u Vranicanijevoj ulici najbolje bilo restituirati oblik zgrada srušenih 1941. godine. Novogradnja na Vranicanijevoj poljani formom je trebala ponovno uspostaviti izvorno stanje arhitektonske dispozicije, a hotelska namjena navedena je kao najprikladniji sadržaj, kao uvjet za vraćanje života u stari dio grada.

DRUŠTVO POVJESNIČARA UMJETNOSTI HRVATSKE

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske objavilo je 17. listopada 1969. godine izjavu o gradnji hotela na Gornjem gradu.⁷⁷ Istaknulo je da je riječ o „(...) najvrednijoj i ujedno najosjetljivijoj građevnoj parceli u Zagrebu“ te da „svaki zahvat na ovome prostoru zahtijeva osobito brižljivu analizu mogućnosti izgradnje kao i optimalno rješenje svih problema koji bi se u vezi s tim mogli pojaviti“. U raspravi su se iskristalizirala dva aspekta buduće interpolacije. Volumen i oblikovanje arhitektonske kompozicije zgrade promatrani su unutar konteksta dovršavanja južnog oboda Gradeca, odnosno ponovnog uspostavljanja povijesne cjelovitosti. Namjena je promatrana unutar sadržajno definirane urbane cjeline Gornjega grada. Zbog važnosti i osjetljivosti projekta, predloženo je raspisivanje javnog natječaja jer „(...) na temelju precizno definiranog programa može se osigurati sudjelovanje širokog broja stručnjaka, a time i meritornost odluke“.⁷⁸ Društvo se

nije izravno izjasnilo protiv ideje o hotelu, no istaknuta je nužnost izrade „(...) programa valorizacije i revitalizacije Gornjega grada“.

ŽARKO DOMLJAN

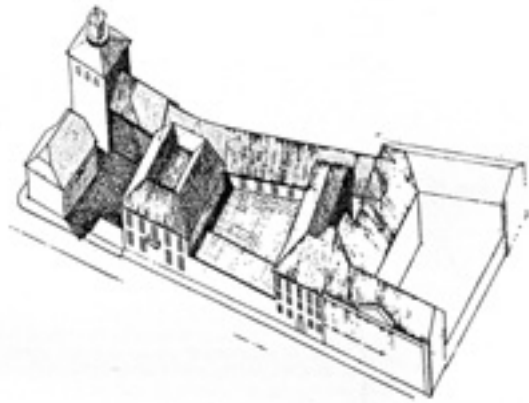
Povjesničar umjetnosti Žarko Domljan⁷⁹ bio je najžešći protivnik ideje o ekskluzivnom hotelu jer je „(...) nepristupačan većini građana, strano tijelo u Gornjem gradu koje s njim ne živi nego ga razara“. Sagrađeni hotel koristio bi pojedincu, a ne široj zajednici. Prema Domljanu, investitori su ideju hotela plasirali u javnost kao jedinu moguću alternativu „propadanju“ Gornjega grada. Struka i javnost prebrzo su prihvatili stajalište da je Gornji grad mrtav te da nešto hitno treba promijeniti. Gornji grad je mjesto gdje svatko može potražiti „(...) kutak tišine i kontemplativnog mira“, prostor koji nadahnjuje generacije Zagrepčana i koji je „(...) u pravom smislu hrvatska Akropola“. Gornji grad ima simboličnu važnost za cijelu državu te ga ne treba „turistificirati“ jer ima ambijentalnu vrijednost koja mora biti dostupna svim posjetiteljima.

Domljan je otvorio temu odnosa graditeljske baštine i turizma pitanjem: „Trebalo li oživljavanje vidjeti isključivo u njegovoj turistifikaciji?“ Neosporna je činjenica da je po cijeloj Europi moguće pronaći primjere starih dvoraca i palača preuređenih u ekskluzivne hotele, no prenamjena je dvosjekli mač. S jedne strane, ostvareni su ekonomska dobit i revitalizacija objekta, ali su, s druge strane, zatvoreni za obične građane. Muzeji, umjetničke galerije i slični kulturni sadržaji nesumnjivo bolje odgovaraju povijesnim građevinama, ali osnovni su problem manjak atraktivnih eksponata i manji ekonomski profit.

IVO MAROEVIĆ

U raspravu se uključio povjesničar umjetnosti Ivo Maroević,⁸⁰ koji je branio ideju o hotelu na Gornjem gradu. Pisao je o važnosti izrade plana i programa za razvoj Gornjega grada, koji bi jasno definirao sadržaje i namjene te perspektive u budućnosti. Proročanski, izazvao je bojazan da će proći još trideset godina bez ikakva napretka i rješenja aktualnih problema.

Maroević je definirao dva glavna problema vezana uz hotel na Gornjem gradu. Prvi problem bio je sadržaj, a drugi oblik. U raspravi o namjeni, postojale su samo dvije mogućnosti – sagrađiti hotel ili ostaviti parcelu praznu. On se priklonio prvoj mogućnosti, jer je smatrao da je hotel sadržaj „koji će unijeti šire promjene u strukturu života od bilo kojeg drugog javnog sadržaja; to je sadržaj koji unosi život“. Prema njegovu mišljenju, nije bio opravdan strah zbog eventualnih negativnih promjena na Gornjem gradu. Nužni preduvjet za gradnju bio je dobro i precizno razrađen natječajni program. Problem forme riješio bi se primjenom faksimilske rekonstrukcije stanja kompleksa neposredno prije rušenja, uz nužno poštivanje povijesne slojevitosti i promjena koje su se dogodile u XIX. stoljeću.

16. Alfred Albini i Sena Sekulić Gvozdanović, Aksonometrija zgrade Muzičke akademije, Izvor: S. SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Muzička akademija na Vranicanijevoj poljani, u: *Peristil*, 26 (1983.).
Alfred Albini and Sena Sekulić Gvozdanović, axonometric view. Source: S. SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983

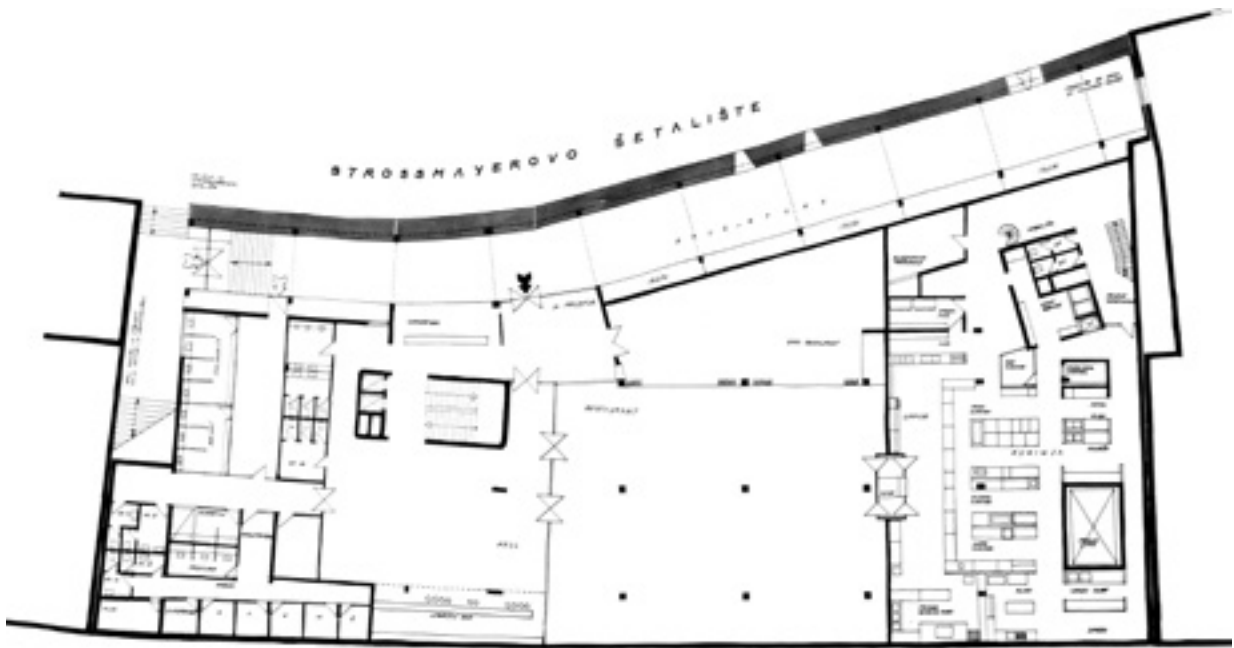
Na temelju poznatih tlocrta i visinskih gabarita, mogla se podići građevina po uzoru na staru, koja bi na optimalan način popunila šupljinu u južnom gradskom obodu. Zgrada hotela mogla je postati bitan element u arhitekturi Zagreba. U zaključku je opet istaknuo da današnje vrijeme ne smije propustiti priliku vraćanja života u Gornji grad, čime bi se prekinulo njegovo postupno odumiranje.

EUGEN FRANKOVIĆ

Povjesničar umjetnosti Eugen Franković⁸¹ naveo je četiri osnovna razloga protiv gradnje hotela na Gornjem gradu. Prvi je bio sociološki razlog, jer je ekskluzivni hotel podrazumijevao korištenje i posjete manjeg broja osoba, dok su građani potpuno isključeni. Još je važniji bio drugi, urbanistički ili arhitektonski razlog. Arhitektonski defekt označavao je izbor metode faksimilne interpolacije, a urbanistički sadržaj - hotela koji bi pojačao promet u kretanju i mirovanju. Posljedica je bila neizbježna promjena arhitektonske i urbanističke kvalitete Gornjega grada. Sljedeći razlog bila su nedovoljno provedena arheološka i konzervatorska istraživanja. Posljednji razlog ili defekt bio je metodološki, koji bi se najbolje riješio raspisivanjem javnog arhitektonskog natječaja s potpuno razrađenim programom jer „(...) građanska pristojnost prema jednoj struci zahtijeva da omogućimo svim našim arhitektima koji to žele da se okušaju na tako teškom pitanju kao što je novogradnja na Gornjem gradu“. Franković je nedvosmisleno upozorio na to da se o važnom pitanju popunjavanja južne fronte Gradeca ne smije odlučivati na temelju ekonomske dobiti i privatnih interesa, nego na temelju detaljnog programa razvoja cijeloga Gornjega grada.

ANTE KALITERNA

Ante Kaliterna⁸² koncentrirao se na prometne aspekte problema. Središte Zagreba bilo je zagušeno pregustim prometom, dok je Gornji grad bio slabo prometno pove-

17. Neven Šegvić, Tlocrt niskog prizemlja hotela, 1969.-70. Izvor: HMA, Arhiv N. Šegvića.
 Neven Šegvić, layout of the low ground floor of the hotel, 1969–1970. Source: HMA, N. Šegvić Archive

zan s Donjim. Kaliterna je predložio potpuno izbacivanje prometa iz Gornjega grada i njegovo pretvaranje u pješачku zonu. Iz prometnih razloga bio je protiv gradnje hotela i smatrao je da bi Vranicanijeva poljana trebala ostati neizgrađena. Postojeće prazne parcele na Gornjem gradu trebale bi se pretvoriti u „zelene niše“ kojima bi se otvarale uske gornjogradske ulice.

U načelu se zalagao za „oživljavanje“ Gornjega grada, ali jedino uvođenjem kulturnih, umjetničkih, naučnih znanstvenih i manjih turističkih sadržaja. Umjesto postojeće uredske namjene trebalo bi pronaći nove sadržaje koji bi odgovarali mirnoj atmosferi Gornjega grada. Jedine intervencije trebale bi biti konzerviranje postojećih zgrada, a eventualne nove zgrade trebalo bi graditi u jasno prepoznatljivom suvremenom stilu.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE

U raspravu se uključio i povjesničar Josip Horvat, koji je odobravao ideju novogradnje, ali je problem vidio u odabiru namjene.⁸³ Arhitektonska interpolacija na Vranicanijevoj poljani ponovno bi uspostavila cjelovitost južne fronte. Lokacija nije odgovarala za hotel jer bi bio „(...) neugledan, stisnut među zgrade, bez zelenila i parkirališta“. Prema njegovu mišljenju, Vranicanijeva poljana bila je najbolje mjesto za gradnju novog centralnog Muzeja grada Zagreba.

Povijesni muzej se od 1958. godine nalazio u palači Rauch, koja je već tada bila premala za izlaganje vrijednoga fundusa. Horvatu ideju preuzela je i razradila direktorica Muzeja grada Zagreba Lelja Dobronić.⁸⁴ Njezin je prijedlog bio gradnja nove muzejske zgrade sa stalnim postavom,

knjižnicom i čitaonicom, spremištem i radnim sobama za kustose. Zgrada bi se protezala cijelom dužinom parcele i zauzimala bi tri etaže (dvije iznad razine gradskog zida), ali visinom ne bi poništila snažnu vertikalu kule Lotrščak. Jedna od prednosti muzeja bio bi pogled s južnog krila na grad koji bi bio dostupan svim posjetiteljima.

Nova zgrada Povijesnog muzeja bila bi dio šireg planiranja sadržaja Gornjega grada.⁸⁵ Projekt bi potaknuo stvaranje „kompleksa Povijesnog muzeja“, koji bi uz novu zgradu obuhvatio palaču Rauch, kulu Lotrščak i staru jednokatnicu te dvije prizemne kućice u Matoševoj ulici kao primjer starije pučke arhitekture. Osnovna ideja bila je da se u različitim dijelovima kompleksa prezentiraju pojedini dijelovi povijesti Hrvatske, koji bi u izvornim ambijentima bili još atraktivniji.

U predstavljanju zahtjeva istaknuta su dva najveća problema Gornjega grada. Prvi problem je bila izrazita zapuštenost i dotrajalost zgrada, koje je trebalo temeljito adaptirati i rekonstruirati. Drugi problem bila je društvena zatvorenost jer je, zbog pretežito stambene i uredske namjene, većina zgrada bila zatvorena za javnost. Programom uvođenja nove namjene, stare bi se palače, građanske zgrade i samostani sustavno adaptirali u muzeje, galerije, trgovine, manje hotele i pansionere. Postupno bi se tako stvorila turistička i kulturna atraktivnost s određenom ekonomskom dobiti, koja bi se mogla iskoristiti za održavanje zgrada.

Projekti za hotel i Povijesni muzej na Vranicanijevoj poljani doživjeli su istu sudbinu kao i Muzička akademija. Vodile su se velike rasprave i izrađeni su investicijski programi, ali ništa nije realizirano.

18. Neven Šegvić, Tlocrt karakterističnog kata hotela, 1969.-70. Izvor: HMA, Arhiv N. Šegvića.
 Neven Šegvić, layout of a typical floor of the hotel, 1969–1970. Source: HMA, N. Šegvić Archive

NEVEN ŠEGVIĆ – NEIZVEDENI PROJEKT HOTELA NA GORNJEM GRADU, 1969. - 1970.

Neven Šegvić sa suradnicom Anamarijom Jelinčić 1970. godine objavio je „Prijedlog za rekonstrukciju južnog pročelja“.⁸⁶ Idejni projekt Šegvić - Jelinčić bavio se interpolacijom na Vranicanijevoj poljani unutar šireg povijesnog i prostornog konteksta. Projektom je predviđena rekonstrukcija cijele južne fronte Gornjega grada, uz poštivanje svih povijesnih slojeva. Šegvić je objasnio primijenjenu projektantsku metodu. Istovremeno je poštovana temeljna premisa moderne arhitekture prema kojoj forma slijedi funkciju u arhitektonskoj kompoziciji i postojeći *genius loci* jer tlocrtna dispozicija interpoliranog hotela slijedi tlocrtnu dispoziciju srušenih zgrada.

Kao i na prethodnim projektima, južno krilo bilo je podignuto duž linije srednjovjekovnog bedema. Na njega su se okomito nastavljala dva krila prema Vranicanijevoj ulici, između kojih je formirano veliko dvorište ograđeno visokim zidom. Prema istoku, uz postojeću jednokatnicu i kulu Lotrščak, nalazilo se manje dvorište koje je od Vranicanijeve ulice ograđeno željeznom ogradom. Iskorištena je visinska razlika između Strossmayerova šetališta i Vranicanijeve ulice jer su u podrumskoj etaži bili smješteni hotelski restoran i bar, kuhinja i ostali pomoćni prostori (sl. 17). Šetalište i sjeverno dvorište bili su povezani prolazom uz kulu Lotrščak iz kojeg se moglo pristupiti i podrumskoj etaži hotela. Na gornjim katovima hotela bile su predviđene sobe i apartmani za goste (sl. 18). Između zapadnog krila hotela i zgrade Hidrometeorološkog zavoda nalazio se svjetlarnik koji je omogućio pogled na sačuvani gotički prozor kapucinske crkve.

Volumen hotelskog kompleksa je podrum, prizemlje i dva kata, ali se visine pojedinih krila razlikuju. Istočni dio južnog krila, uz kulu Lotrščak, neznatno je niži od ostalih dijelova.

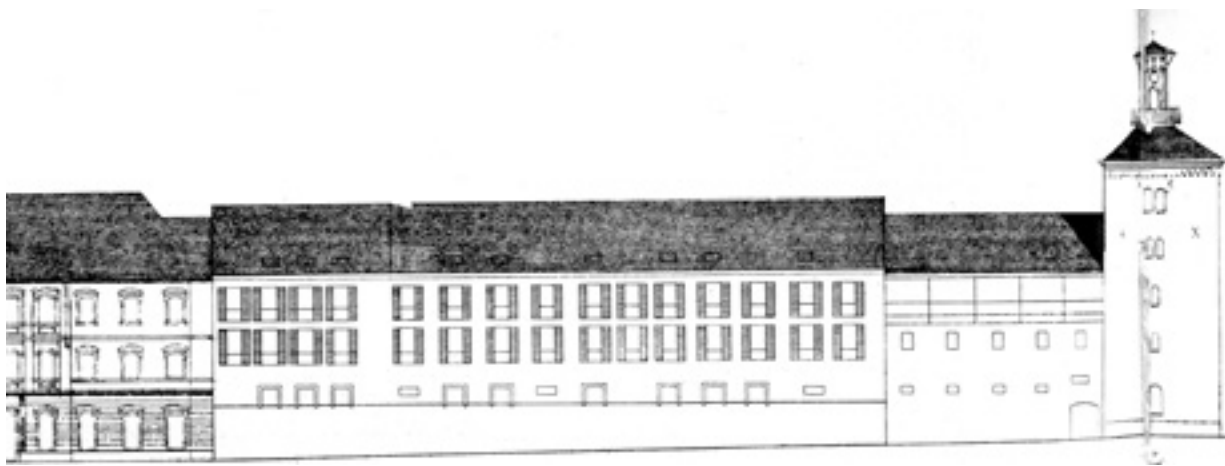
Taj niži dio je na drugom katu rastvoren velikim prozorima koji gotovo potpuno rastvaraju zidnu plohu (sl. 19).

Sačuvane skice predstudije pokazuju da je Šegvić detaljno prostudirao mogućnosti rekonstrukcije nekadašnjeg izgleda južne fronte prije rušenja.⁸⁷ Projektiranjem niveliranog pročelja htio je sačuvati sjećanje na nekadašnju parcijalnu gradnju koja je dio graditeljske tradicije Gornjega grada. Planiranim snižavanjem južnog krila zgrade Hidrometeorološkog zavoda i zgrade Gimnazije nastao bi visinski ujednačen niz zgrada u kojem bi jedino kula Lotrščak bila vertikalni akcent.

Faksimilno rekonstruiranom tlocrtnom dispozicijom, pažljivo balansiranim odnosima volumena i minimalističkim oblikovanjem pročelja, arhitekt Neven Šegvić uspio je interpretirati novu složenu namjenu uz jasnu distinkciju novog i starog, uz istovremeno uspostavljanje jedinstva južne fronte. Velika rasprava u javnim medijima o gradnji hotela na Gornjem gradu naposljetku je zaustavila investitore te je hotel ostao samo ideja.

Zaključak

Teorijske rasprave o neizvedenim projektima interpolacija na Vranicanijevoj poljani izuzetno su važne za razvoj suvremene zaštite graditeljskog naslijeđa u XX. stoljeću. Glavna tema je odnos nove, suvremene arhitekture i postojećeg starog gradskog kompleksa. Od 1900. do 1945. godine interpolacija se promatrala u kontekstu

19. Neven Šegvić, Južno pročelje hotela, 1969.-70. Izvor: N. ŠEGVIĆ, Prijedlog za rekonstrukciju južnog pročelja Gornjeg grada, u: *Čovjek i prostor*, 207 (1970.).

Neven Šegvić, south front of the hotel, 1969–1970. Source: N. ŠEGVIĆ 1970

samo zapadnog dijela, a poslije i cijelog južnog pročelja Gornjeg grada. Nakon 1945. godine, postupno se problem interpolacije počeo sagledavati u širem kontekstu odumiranja i potrebe za revitalizacijom Gornjeg grada.

Polemika arhitekta Brune Bauera i povjesničara umjetnosti Petra Knolla precizno je definirala problem. Bauer je među prvima uočio postupno odumiranje Gornjeg grada i neprilagođenost zahtjevima suvremenog života. On je revitalizaciju i očuvanje graditeljske baštine namjeravao provesti primjenom metoda urbanističkog planiranja. Petar Knoll je upozorio i jasno obrazložio značenje ambijentalne vrijednosti urbane cjeline Gornjeg grada, u kojoj nema mnogo visokokvalitetnih ostvarenja stambene arhitekture. On je racionalno teorijski definirao još i danas aktualna načela zaštite i revitalizacije povijesnih i starih dijelova grada.

U predloženim su projektima arhitekti J. Denzler, V. Potočnjak, M. Haberle, M. Kauzlarić i A. Albini pokazali visok senzibilitet i poštovanje prema postojećoj ambijentalnoj vrijednosti.

Svi su odstupili od dogmatske primjene tada dominantne internacionalne moderne arhitekture. Zahvaljujući temeljitoj akademskoj naobrazbi i kreativnom talentu,

ponudili su kreativne svezremenske amalgame bogate subjektivnim aluzijama. Pokazali su da im specifični urbani kontekst više znači od suvremene teorijske dogme i oblikovne šablone. Izrađeni su prijedlozi u kojima se težilo faksimilnoj rekonstrukciji tlocrtno dispozicije i u određenoj mjeri restituciji starih građevnih struktura, umjesto automatske primjene popularnih suvremenih načela, poput „forma slijedi funkciju“.

U neizvedenim projektima za zgradu Muzičke akademije, Alfred Albini primijenio je subjektivnu i kreativnu interpretaciju metode faksimila. Konačni rezultat je arhitektonsko djelo visoke vrijednosti, jedinstveno u arhitekturi Hrvatske poslije 1945. godine.

U raspravi o hotelu formirale su se dvije struje razmišljanja o problemu revitalizacije Gornjeg grada. Jedna grupa predlagala je uvođenje novih, suvremenih sadržaja koji bi bili dostupni određenoj skupini građana i istovremeno bi utjecale na oživljavanje Gornjeg grada. Druga je grupa željela sačuvati Gornji grad kao oazu mira dostupnu svim građanima i bez ekskluzivnih sadržaja. Unatoč svim prijedlozima i raspravama, Vranicanijeva poljana ostala je neriješen problem. ■

Bilješke

1 Zbog opsega članka, tema nije detaljnije razmatrana u širem kontekstu suvremenih rasprava o odnosu moderne arhitekture i povijesnih cjelina, niti je povezana s drugim aktualnim temama, poput zgrade Ferimporta na Trgu maršala Tita ili projekta Mladena Kauzlarića za jugoistočni ugao Gradeca.

2 Crkva se prvi put spominje 1431. godine. Najprije su se njome koristile redovnice nepoznatog reda, a potom

isusovci koji su je prepustili kapucinima nakon izgradnje crkve sv. Katarine. NADA KLAJIĆ, Iz topografije zagrebačkog Gradeca, u: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*, III (1951.), 136, 138. Isto: ŽELJKO JIROUŠEK, Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču, u: *Hrvatski glas*, 109, 8. 6. 1941., 14-15.

3 Kao dovršetak nove kapucinske crkve navode se 1644. godina u RUDOLF HORVAT, *Prošlost grada Zagreba*,

Zagreb, 1992., 199, te 1650. godina u ŽELJKO JIROUŠEK, Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču, u: *Hrvatski glas*, 110, 9. 6. 1941., 5-6.

4 Plan samostana objavljen je u ARTUR SCHNEIDER, [Perivoji, vrtovi i šetališta u starom Zagrebu](#), u: *Narodna starina*, 8 (1929.), 172. i u ŽELJKO JIROUŠEK 1941., (bilj. 3), 5.

5 Arkade su u XIX. stoljeću bile zazidane, ali su otkrivene tijekom rušenja, kako se navodi u ŽELJKO JIROUŠEK 1941., (bilj. 3), 5-6.

6 LELJA DOBRONIĆ, Zagrebački Gornji grad nekad i danas, Zagreb, 1988., 196.

7 Kapucinski kompleks je 1805. godine kupila Zagrebačka županija, a prodala ga je Petru Komaroniju, barunu Adamu Peharniku i generalu Ivanu Jelačiću. Već 1808. godine kupili su ga barun Ferdinand Kulmer i Vinko Jelačić, pa prekupili Ivan Nepomuk i Vinko Jelačić. Posljednje pregradnje poduzimala je barunica Klotilda Hellenbach 1882. godine. Nacrta pregradnje i molba barunice Hellenbach sačuvani su u Državnom arhivu grada Zagreba: mf. 538, list 342. Pavlinska kuća je u XIX. stoljeću bila vlasništvo obitelji Jelačić, zatim grofova Sermage, a do 1918. godine pripadala je obitelji Hellenbach. LELJA DOBRONIĆ 1988., (bilj. 5), 196; ŽELJKO JIROUŠEK 1941., (bilj. 2 i 3).

8 RUDOLF HORVAT 1992., (bilj. 3), 398; LELJA DOBRONIĆ 1988., (bilj. 5), 190.

9 LELJA DOBRONIĆ 1988., (bilj. 5), 190.

10 GJURO SZABO, *Stari Zagreb*, Zagreb, 1941., 115.

11 RUDOLF HORVAT 1992., (bilj. 3), 176.

12 Dogradnja Jelačićeve palače izvedena je između 1862. i 1864. godine. Željko Jiroušek u članku „Kapucinski samostan s crkvom. ŽELJKO JIROUŠEK 1941., (bilj. 3), 6; LELJA DOBRONIĆ 1988., (bilj. 5), 194.

13 Realca je premještena u Donji grad 1896. godine, nakon čega su u zgradi djelovali ženski licej, Banski stol i Geofizički zavod, Apelacioni sud, a od 1948. godine Hidrometeorološki zavod. RUDOLF HORVAT 1992., (bilj. 3), 176; LELJA DOBRONIĆ 1988., (bilj. 5), 194.

14 Prva ideja bila je „gigantska pregradnja Griča za banske dvore“ grofa Roggendorfa (šezdesetih godina), a druga je bila zgrada Akademije znanosti i umjetnosti prema projektu Fridricha Schmidta (1875. godine). GJURO SZABO 1941., (bilj. 10), 112, 118; EGON STEINMANN, *Buduća izgradnja Griča*, u: *Tehnički vjestnik*, 60 (1943.), 371.

15 KREŠIMIR GALOVIĆ, Klub hrvatskih arhitekata u Zagrebu: povijest kluba 1905.- 1914., Zagreb, 2010., 43; OLGA MARUŠEVSKI, Tradicija i suvremenost, u: *Život umjetnosti*, 59 (1966.), 54; JASNA GALJER, [20. stoljeće na Gornjem gradu](#), u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 19 (1995.), 134-135.

16 KREŠIMIR GALOVIĆ 2010., (bilj. 15), 43.

17 OLGA MARUŠEVSKI 1966., (bilj. 15), 54.

18 ŽARKO DOMLJAN, Hugo Ehrlich, Zagreb, 1979., 102. Jasna Galjer navodi da je projekt nastao u Atelieru Kovačić

i Ehrlich, a datira ga u 1913. godinu. JASNA GALJER 1995., (bilj. 15), 133-134.

19 ŽARKO DOMLJAN 1979., (bilj. 18), 102.

20 ŽARKO DOMLJAN 1979., (bilj. 18), 102.

21 IRENA GESSNER, Umjetnička obitelj Bauer u Zagrebu na prijelazu 19. u 20. stoljeće, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., 58.

22 ANDREJ UCHYTIL, Arhitekt Alfred Albini, magistarski rad, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1990., 169, sl. 83.

23 Gradsko zastupstvo je zaključkom od 16. 7. 1931. odlučilo staviti Gornji grad pod oblasnu područnu zaštitu i proglasiti ga spomenikom od umjetničke i povijesne vrijednosti, kako navodi Petar Knoll u članku „Pustite stari Zagreb na miru“, objavljenom u dnevniku *Večer*, 14. 6. 1938., 5-6.

24 Osnova Brune Bauera izložena je u članku „Bitka o starom Zagrebu“, objavljenom u dnevniku *Večer* od 22. 6. 1938., 3-4.

25 Osnova je planirala uklanjanje najviših katova na Jelačićevoj palači i zgradi Gimnazije na južnom gradskom obodu, zbog ponovnog uspostavljanja nekadašnje slike grada.

26 Petar Knoll je svoju kritiku Osnove iznio u članku „Historičari, kramp, vika purgara i potpuno nesnalaženje“, objavljenom u dnevniku *Večer* 5, 2. 7. 1938., 5.

27 EGON STEINMANN 1943., (bilj. 14), 372.

28 Zaključci sastanka objavljeni su u članku „Na prostoru između Strossmajerovog šetališta i Vranicanijeve ulice bit će podignuta Banovinska zgrada sa stanom za bana“, objavljenom u dnevnim novinama *Jutarnji list* od 11. 3. 1941., 12.

29 EGON STEINMANN 1943., (bilj. 14), 373.

30 NATAŠA JAKŠIĆ, Arhitektonski opus Jurja Denzlara tridesetih godina dvadesetog stoljeća, doktorska disertacija, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., 68.

31 Rušenje je počelo nakon 20. 3. 1941. godine, a do 26. 3. 1941. već su srušene dvije jednokatnice.

32 U članku „Rušenje Banovinskih objekata pokraj tornja Habernik“, objavljenom u *Jutarnjem listu* 20. 3. 1941. stoji da je rušenje obavljao Marijan Rehak, trgovac starim građevinskim materijalima.

33 Arkade su u XIX. stoljeću bile zazidane, ali su otkrivene tijekom rušenja. „S istočne strane otvarao se hodnik samostanskog dvorišta na pet polukružnih arkada, s južne na tri, a sa sjeverne strane na dvije arkade različite širine, dok je zapadnu stranu dvorišta zatvarao istočni zid kapucinske crkve.“ ŽELJKO JIROUŠEK 1941., (bilj. 3).

34 Iz dnevnih novina *Novi list* od 1. i 7. 5. 1941. godine, poznato je da je rušenje zaustavljeno nakon prosvjeda građana, na zapovijed Mile Budaka.

35 Vijesti o Ratnom muzeju i arhivu objavljene su u dnevnim novinama *Novi list* od 23. 6. 1941. i ponovno 10. 10. 1941. godine.

- 36** Arhiv Muzičke akademije u Zagrebu (dalje AMAZ), Tehnički opis lokacije uredske zgrade Izvršnog vijeća NRH na Strossmayerovu šetalištu na Gornjem gradu (dalje Tehnički opis).
- 37** AMAZ, Tehnički opis.
- 38** AMAZ, Tehnički opis.
- 39** Stanove je trebalo premjestiti u nastavak uredskog prostora uz kulu Lotrščak, a ne u zasebni objekt prema ulici. Komisija je ponudila zanimljivo objašnjenje svojeg zahtjeva. Smještajem različitih namjena duž Strossmayerova šetališta omogućilo bi se projektantu stvaranje bogatog i raznolikog oblikovanja na relativno dugačkom potezu južnog pročelja. Komisija je predložila da se podrumski prostori predvide za javne namjene, poput turističkog društva, kavane ili sličnog sadržaja. U potkrovlju zgrade nisu se smjeli nalaziti uredi. Novogradnja je morala uključiti rekonstruirani gradski bedem, čijem je blagom luku trebalo prilagoditi južnu građevnu liniju objekta. Državni arhiv u Zagrebu (dalje DAZ), Gradsko poglavarstvo Zagreb – Građevni odbor (dalje GPZ-GO) mikrofilm 538, list 343.
- 40** Grič – mišljenja i prijedlozi. Odgovori na anketu, u: *Čovjek i prostor*, 94 (1960.), 2-3.
- 41** ZLATKO JURIC, Muzička akademija, u: *Život umjetnosti*, 54/55 (1993./1994.), 41.
- 42** AMAZ, Raspis užeg natječaja za idejno rješenje nove zgrade Muzičke akademije u Zagrebu.
- 43** ZLATKO JURIC 1993./1994., (bilj. 41), 41.
- 44** Muzička akademija na Griču, u: *Čovjek i prostor*, 108/109 (1961.), 13.
- 45** Vidi bilj. 44.
- 46** U međuvremenu, predložene lokacije za Muzičku akademiju bile su: Mažuranićev trg iza zgrade „Kola”, produžena Runjaninova (Ivana Lučića) južno od Vukovarske ulice, zemljište između Varšavske ulice i Trga maršala Tita (Kazališnog trga) s probijanjem široke avenije do Mesničke ulice, Miramarska cesta, Praška ulica na mjestu nekadašnje sinagoge, prostor između Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog i Paromlina. ZLATKO JURIC 1993./1994., (bilj. 41), 39-47.
- 47** Biralo se između zemljišta u Bosutskoj ulici pokraj Save, prostora između Miramarske i Vukovarske ulice i Vranicanijeve poljane. AMAZ, BRANKO KINCL, MIRKO MARETIĆ: Komparativna analiza lokacija za izgradnju nove zgrade Muzičke akademije u Zagrebu (dalje Komparativna analiza).
- 48** AMAZ, Komparativna analiza, 31.
- 49** AMAZ, Zapisnik 2. sastanka Inicijalnog odbora za izgradnju nove zgrade Muzičke akademije u Zagrebu.
- 50** Tehničku komisiju činili su: prof. Frano Parać, doc. Haris Nonveiler, mr. Slavko Dakić, prof. dr. Sena Sekulić i ing. Sergije Waniek. ZLATKO JURIC 1993./1994., (bilj. 41), 44-45.
- 51** Predviđena građevna površina (bruto) iznosila je 9196 m², a troškovi su procijenjeni na više od 17,5 milijuna tadašnjih njemačkih maraka. AMAZ, Investicioni program. Predstudija za izgradnju zgrade Muzičke akademije u Zagrebu (dalje Predstudija), 4.
- 52** AMAZ, Predstudija, 5.
- 53** IVAN ZEMLJAK, Grička fronta, u: *Čovjek i prostor*, 108-109 (1961.), 13.
- 54** Zemljak je istu ideju iznio i prije, 1958. godine. IVAN ZEMLJAK 1961., (bilj. 53), 13.
- 55** Suradnici S. Sekulić-Gvozdanović na posljednja dva projekta bili su Zvonko Vrkljan, Marija Kojaković, Diljka Bobanović i Drago Vuković. SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Muzička akademija na Vranicanijevoj poljani, u: *Peristil*, 26 (1983.), 188.
- 56** ANDREJ UCHYTIL 1990., (bilj. 22), 166.
- 57** JASNA GALJER 1995., (bilj. 15), 138.
- 58** ANDREJ UCHYTIL 1990., (bilj. 22), 166.
- 59** TOMISLAV PREMERL, Albini na Gornjem gradu, u: *Arhitektura*, 174/175 (1980.), 103.
- 60** SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Muzička akademija na Vranicanijevoj poljani – Varijanta 5, u: *Čovjek i prostor*, 363 (1983.), 13.
- 61** Posljednja, Varijanta 8, nastaje 1981. godine. SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983., (bilj. 60), 12.
- 62** SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983., (bilj. 55), 188.
- 63** SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983., (bilj. 60), 12.
- 64** SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983., (bilj. 60), 13.
- 65** AMAZ 1991., (bilj. 79), 5.
- 66** SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983., (bilj. 55), 186.
- 67** SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ 1983., (bilj. 55), 186.
- 68** O inicijativi izvještava Antoaneta Pasinović u članku „Mrtvi kapitali Gornjeg grada“, objavljenom u dnevniku *Telegram* od 21. 2. 1969., 19.
- 69** Granice zaštićenog prostora bile su od Vinogradske ulice na zapadu do Kvaternikova trga na istoku te od Trga bana Jelačića na sjeveru do željezničke pruge na jugu, kako navodi Antoaneta Pasinović u članku „Modaliteti zaštite“, objavljenom u *Telegramu* od 25. 4. 1969.
- 70** Elaborat bi obuhvaćao analizu odnosa zgrade s okolinom, definiranje namjene, ekonomske analize, izradu financijskih planova, odabir investitora te naposljetku nadzor nad realizacijom programa.
- 71** Projekt za hotel predstavljen je u članku „Hotel u obnovljenom samostanu“, objavljenom u *Vjesniku* od 27. 7. 1969., 15.
- 72** Na ovom mjestu treba spomenuti i diplomski rad arhitekta G. Golijanina koji je 1965. godine na Vranicanijevoj poljani projektirao Galeriju suvremene umjetnosti, „(...) sa zanimljivom tezom radikalno modernističke arhitekture (...)“ JASNA GALJER 1995., (bilj. 15), 138.
- 73** Vladimir Maleković je svoje mišljenje iznio u dva članka. Prvi je naslovio „Nesporazumi oko najvrednije zagrebačke parcele“, objavljen u *Vjesniku* od 6. 9. 1969., 11; a drugi je pod naslovom „Da ne bude nesporazuma“, objavljen također u *Vjesniku* od 20. 9. 1969., 8.

- 74** Odgovor na Malekovićeve kritike Neven Šegvić je objavio u članku „Da ne bude nesporazuma“, objavljenom u *Vjesniku* od 13. 9. 1969., 10; i članku „Kako ,oživjeti‘ Gornji grad“, objavljenom u *Vjesniku* od 7. 10. 1969., 9.
- 75** Vladimir Maleković u članku „Nesporazumi oko najvrednije zagrebačke parcele“, objavljenom u *Vjesniku*, 6. 9. 1969., 11.
- 76** Izvještaje se sastanka donosi Neven Šegvić u članku „Kako ,oživjeti‘ Gornji grad“, objavljenom u *Vjesniku*, 7. 10. 1969., 9.
- 77** *Telegram* od 17. 10. 1969., 18.
- 78** Stav povjesničara umjetnosti objavljen je u članku „Mišljenje Društva historičara umjetnosti Hrvatske o izgradnji hotela na Gornjem gradu“, objavljenom u dnevnim novinama *Telegram* od 17. 10. 1969., 18.
- 79** Žarko Domljan mišljenje je dao u članku „Kakav Gornji grad želimo, ekskluzivni hotel na Gornjem gradu – da ili ne“, koji je objavljen u dnevniku *Telegram*, 31. 10. 1969., 18.
- 80** Mišljenje Ive Maroevića izneseno je u članku „Još o hotelu na Gornjem gradu“, objavljenom u dnevniku *Telegram* od 7. 11. 1969., 19.
- 81** Eugen Franković svoje je mišljenje dao u članku „Četiri defekta na jednom projektu za jedan hotel“, objavljenom u dnevniku *Telegram*, 23. 1. 1970., 19.
- 82** ANTE KALITERNA, Kako oživjeti Gornji grad u Zagrebu, u: *Čovjek i prostor*, 207 (1970.), 15.
- 83** Josip Horvat svoj je prijedlog iznio u članku „Reagirajnja – kako ,oživjeti‘ Gornji grad“, objavljenom u *Vjesniku*, 15. 10. 1969., 11.
- 84** Lelja Dobronić plan je predstavila u članku „Problematika Gornjega grada i Povijesnog muzeja Hrvatske“, objavljenom u dnevniku *Telegram*, 13. 2. 1970., 20.
- 85** Ideju o Povijesnom muzeju dalje je razložila Mirjana Petričević u članku „Povijesni muzej Hrvatske na povijesnom gradilištu Gornjega grada“, objavljenom u dnevniku *Telegram* od 28. 11. 1969., 19.
- 86** NEVEN ŠEGVIĆ, Prijedlog za rekonstrukciju južnog pročelja Gornjeg grada, u: *Čovjek i prostor*, 207 (1970.), 16-17.
- 87** ANDREJ UCHYTIL, ARIANA ŠTULHOFER, Arhitekt Neven Šegvić, Zagreb, 2007., 229-230.

Summary

Zlatko Jurić, Bernarda Ratančić

THE VRANICZANY PLATEAU IN THE ZAGREB UPPER TOWN – PROJECTS AND CONTROVERSIES 1907–1970

The Vranyczany Plateau is the name for a vacated plot of land between the Lotrščak Tower and the building of the Croatian Meteorological and Hydrological Service, at the southwest end of the Zagreb Upper Town. Until the late 18th century, this had been a site of old monastic complexes that passed into private ownership as the orders were disbanded. From that moment on, the site began drawing attention of both investors and architects and urban planners alike.

Even before the monastic complexes were brought down in 1944, several new construction proposals for the Vranyczany Plateau had emerged, ranging from interventions on the location to grandiose reconstructions of the entire south perimeter of the Upper Town.

The two earliest surviving projects are by architect Hugo Ehrlich, and differ completely in style and concept. The first proposal is a concept design from 1907, which envisioned a grandiose classicist reconstruction of the whole south front of the Upper Town into palaces for the Ban and the Parliament. Four years later, a project originated for a residential rental building on the Vranyczany Plateau, in the geometric Art Nouveau style.

The important and sensitive nature of introducing a modern structure to the Vranyczany Plateau was high-

lighted for the first time in the course of a debate between architect Bruno Bauer and art historian Petar Knoll. The debate over the Upper Town Regulation Plan (1938) ran in the newspapers, featuring two contrasting views on the relation between the old and the new. One side advocated the adaption of old parts of the city to modern-day lifestyle (Bauer), while the other underlined the value of the historical setting in its existing condition (Knoll).

Early on in WWII, the Ban's Table (high court) decided to bring down decrepit complexes on the Vranyczany Plateau, calling for tenders for a new building of the Technical Department. This resulted in four projects by leading architects of the day: Juraj Denzler, Marijan Haberle, Mladen Kauzlarić and Vladimir Potočnjak. In all four projects there is a visible tendency for modern architecture to fit into the historical setting, by respecting the prior layout and disposition of volumes. With the shift in power in 1941, the projects were abandoned and the demolition of complexes brought to a halt. The new authorities initially planned for the existing buildings to accommodate a War Museum and Archive, however, the idea was dropped and all the buildings were eventually brought down.

The question of the Vranyczany Plateau and other vacant land plots in the Upper Town were the subject of

a survey organized in 1960 by the *Čovjek i prostor* magazine. Taking part in the survey were Josip Ladović (from the Conservation Department), architects Zdenko Kolacio (director of the Urban Planning Institute), Ivan Zemljak and Vladimir Turina, as well as Stjepan Kolarić (secretary of the supervisory board of the Upper Town municipality) and Stanko Dvoržak (secretary of the Tourist Association). Although the participants' opinions diverged and no final conclusion was reached, the survey did point to the complexities arising from introducing new structures to the Upper Town, the problem of musealization of a town quarter, and the possibilities of adapting an old part of the city to modern-day demands.

In the late 1950s, the urban-planning and conservation guidelines for new buildings in the Vranyczany Plateau were drawn up by architect Zdenko Kolacio, director of the Urban Planning Institute of the City of Zagreb. The key points were the need for the layout of a new structure to be modelled on the situation prior to the demolition and that it should ideally be two-storied. Following the set guidelines, architect Alfred Albini designed the residential and office building of the Executive Council of the Peoples' Republic of Croatia. Although Albini's 1959 project was noteworthy, it should be viewed as a precursor to projects for the Music Academy, which would occupy Albini for the following two decades.

The idea to build a Music Academy in the Upper Town also preoccupied architect Ivan Zemljak. In 1961 he published in the *Čovjek i prostor* magazine an article that featured an analysis of the plan for the south front of Grič. He stressed the importance of defining the cultural and tourist context of the Upper Town, into which a new structure on the plateau was to accommodate. Only after the wider context of the whole south front was established, should one move toward resolving architectural and urban-planning issues.

There were altogether eight projects for the Music Academy building on the Vranyczany Plateau. The earliest concept design dates from 1960, while as early as 1962, Albini made one of the most influential unbuilt projects for modern architectural interpolation in a historical

setting. Albini followed the layout and dimensions of the demolished buildings, designing an unobtrusive architecture that fitted into the setting, while being positively modern. Subsequent variants of the project for the Music Academy dealt with the need to increase the surface of the building. This brought about alterations to the layout of the interior and to the exterior dimensions of the building, which would eventually prevent the construction of the Academy in the Upper Town.

In the late 1960s and early 1970s, there emerged an initiative to revitalize the Upper Town by introducing new cultural and tourist facilities that would also translate into economic benefit. One of the proposals was to construct a luxury hotel in the Vranyczany Plateau, designed in 1970 by architect Neven Šegvić. The project provoked major debates in public and professional circles, later to develop into a discussion that dealt not only with the proposal for a new building, but also with the significance of the Upper Town historical setting, and the problem of traffic and the facilities on offer. Notable cultural workers took part in the debate, such as Vladimir Maleković, Žarko Domljan, Ivo Maroević, Lelja Dobronić and others. Despite numerous arguments and a project that was completed, the hotel in the Upper Town has never been built, and the Vranyczany plateau remains vacant to this day.

This paper aims to provide a short overview of published projects and proposals for new buildings on the Vranyczany Plateau. Apart from the architectural projects, the research traced the contemporary debates that these proposals had raised, in which a great number of architects, art historians and other experts from public and cultural spheres took part. The significance of these projects lies in the fact that their common feature was the use of a modern architectural expression with full respect, however, for the historical value of the setting.

KEYWORDS: *Vranyczany Plateau, architectural interpolations in Zagreb Upper Town, revitalization of Zagreb Upper Town, Bruno Bauer, Petar Knoll, Alfred Albini, Music Academy, Neven Šegvić*